

АВАНТАРА

А В А Н Г А Р Д VANGUARD

журнал для молоді.
Офіційний пресовий орган
Центральної Управи
Спілки Української Молоді.
Виходить що три місяці.

Official Press Organ of
the Central Committee,
the Ukrainian Youth Association
(in exile).
quarterly

Редакційна Колегія: мгр. ГАНОВСЬКИЙ Є., ДЕРЕМЕНДА Я., мгр. КОВАЛЬ О., КІС Т., КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ І. (головний редактор), д-р КУШНІР М., ЛЕНИК В., мгр. МИКУЛА В., інж. ОЛЕСЬКІВ В., мгр. ОЩИПКО Г., д-р СТЕБЕЛЬСЬКИЙ Б.

Редакційне листування і матеріали надсилати на адресу:
»Авангард«, 49, Linden Gardens, Notting Hill Gate, London, W.2.,
England.

Адреса Адміністрації: "Avantgarde", 72 Bld. Charlemagne,
Bruxelles IV., Belgique.

АДРЕСИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ І КРАСВИХ УПРАВ СПІЛКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

та представників »Авангарду«:

Union de la Jeunesse Ukrainienne
(Центр. і Красва Управи)
72, Bld. Charlemagne,
Bruxelles IV., Belgique.

Ukrainischer Jugendverein
Zeppelin Str. 67,
München 8,
Germany.

Ukrainian American Youth
Association, Inc.,
P.O. Box 211, Cooper Station,
New York 3, N.Y., U.S.A.

Union de la Jeunesse Ukrainienne
5, rue Cadet,
Paris 9e, France.

Ukrainian Youth Association
83 Christie Street,
Toronto 4, Ont., Canada.

Sr. Jose Pawlyschyn
Catia Alta Vista,
Calle Transversal 2 A N-11 B
Caracas, Venezuela.

Ukrainian Youth Association
49, Linden Gardens,
London, W.2., Great Britain.

Sr. Bohdan Bilynskij (SUM)
Rua Piaui, 205 — Ap. 3,
Sao Paulo, Brazil.

Mr. W. Maykowsky
51, Northcott Rd.,
Lalor Park, N.S.W., Australia.

Sr. Iv. Lytvynovycz
Casilla de Correo 70,
Encarnacion, Paraguay.

"Prosvita" (SUM)
c. Soler 5039
Buenos Aires, Argentina.

Автопортрет Тараса Шевченка

АВАНГАРД

ЖУРНАЛ ДЛЯ МОЛОДІ

(Наука, знання, література,
суспільно-політична думка)

ІЗ ЗМІСТУ:

	Стор
(і.к.) Поклін Кобзареві	2
Т. Шевченко: Псалми Давидові; Іржавець; Бували війни . . .	6
М. Кушнір: Готовитися до великих завдань	7
Р. Драган: Юнак у шкслі	12
М. Маренець: Виховна роля театру	15
М. МIRONENKO: Суспільно-правне становище колхозника в Україні	17
П. Кізко: Молоді поети в Україні . . .	30
— Літературний курс «Авангарду»	34
В. Шаян: У 400-ліття з дня народження Шекспіра	35
В. Шалі: Устим Кармалюк	38
А. М.: Київ	41
В. Дубина: Весняне	44
В. Щербаківський: Старовинний праукраїнський соціяльний устрій (II)	45
С. Шумський: Ми хочемо знати	49
С. Добровний: В таборі СУМ в країні кангару	55
К.: «Крила» на початку нової декади . . .	60
— Таємниця Марса	61
— Бібліографічні замітки	63

Рік XVIII

Ч.:1 (73)

1964

Поклін Кобзареві

(ік) Цим числом нашого журналу вступаємо в новий календарний рік і в рік нових проблем, нових перспектив і нових успіхів, очевидно, якщо здобудемо їх нашою послідовною працею.

Але 1964 рік для нас, українців у цілому світі, має ще й інше, куди більше значення. Це ж бо є рік, в якому все українство і численні культурні народи світу будуть поклонятися безсмертній пам'яті Тараса Шевченка в 150-річчя з дня його народження. В цих ювілейних святкуваннях не останню роль відіграє українська молодь, а особливо члени Спілки Української Молоді на чужині.

Згідно з рішенням центрального проводу нашої Спілки, в цьому році всі наші святочні збори, наші традиційні молодечі здвиги в різних країнах нашого поселення, відбуватимуться під знаком Шевченківського ювілею, в присутності безсмертного духа Великого Тараса і з його пророчим гаслом: «Встане Україна!» на наших устах.

І не лише наші прилюдні виступи в цьому році в центрі уваги матимуть Шевченківську тему. На вишкільних зібраннях гуртків, в чужій школі, під час заробіткової праці, в виховно-відпочинкових таборах СУМ, на дозвіллі — всюди в цьому році ми будемо постійно думками з нашим національним Кобзарем, а його ідеї будуть нам, більше ніж будьколи досі, супутниками-поводирями. На протязі цілого 1964 р. ми поклонятимемося світлій пам'яті Тараса чинно, конкретними позитивними ділами. Ми будемо намагатися вивчити ще більше і ще глибше життя і творчість нашого національного Пророка, щоб якнайбільше з того ввібрати в наші серця, в наші характери.

В літописі свого вимушеного перебування на чужині українська молодь, організована в СУМ, ювілейний Шевченківський рік запише, сподіваємося, новими успіхами, новими досягненнями, новим бажанням трудів, борні та перемог на славу і добро свого поневоленого, але нескороного народу. Бо тільки славословити самому або тільки вислухати на якійсь академії чийсь словні похвали на адресу Тараса Шевченка — замало і не в душі Ювілята. не в душі його життя, сповненого постійною боротьбою, і не в душі ідей, які він проголошував і залишив їх нам, як національний заповіт.

Скріплені Шевченківським духом, об'єднані однією ідеєю служіння Батьківщині і сполучені організаційними нитками, що простягаються через континенти та океани, члени Спілки Української Молоді намагатимуться 1964 рік зробити вікопомним роком для себе і для цілого Шевченківського культу в українській нації.

Тож починаймо цей рік, посвячений пам'яті Тараса Шевченка, твердою постановою кожного з нас внести і свій вклад у загальну українську борню різними доступними нам засобами за здійснення Шевченкового пророцтва, що одного дня «встане Україна!»

Тарас ШЕВЧЕНКО

ПСАЛЬМИ ДАВИДОВІ

43

Боже! Нашими ушима
чули Твою славу.
І діди нам розказують
про давні кроваві
Тії літа, як рукою
твердою своєю
Розв'язав Ти наші руки
і покрив землею
Трупи ворожі, і силу
Твою восхвалили
Твої люди, і в покої,
в добрі одпочили,
Славя Господа.

А нині
покрив еси знову
Срамотою свої люди,
і вороги нові
Розкрадають, як овець, нас
і женуть...

Без плати
І без ціни оддав еси
ворогам прсклятим;
Покинув нас на сміх людям,
в наругу сусідам,
Покинув нас, яко в притчу
нерозумним людям.
І кивають, сміючися,
на нас головами;
І всякий день перед нами
стид наш перед нами.
Окрадені, замучені,
в путах умираєм,
Не молилось чужим богам,
а Тебе благаєм:
Поможи нам, ізбави нас
вražої наруги!
Поборов Ти першу силу,
побори і другу,
Ще лютішу.

Встань же Боже —
Вську будеш спати,
Од сліз наших одвертатись,
скорбі забувати?
Смирилася душа наша,
тяжко жить в оковах!
Встань же, Боже — поможи нам
встань на ката знову!

ІРЖАВЕЦЬ

Наробили колись шведи
великої слави:
Утікали з Мазепою
в Бендери з Полтави;
А за ними й Гордієнко,
кошовий із Січі,
Веде своїх недобитків
та плаче ведучи —
Того плаче, що поради
не подала мати,
Як пшениченьку пожати,
Полтаву достати?
Ой, пожали б, якби були
одностайно стали
Та з хвастовським полковником
гетьмана сднали;
Не стреміли б списи в стрісі
у Петра у свата,
Не втікали б із Хортиці
славні небожата,
Не спиняв би їх прилуцький
полковник поганій,
Не плакала б Матір Божа
в Криму за Україну.

Як мандрували день і ніч,
Як покидали запорожці
Великий Луг і матір-Січ,
Взяли з собою Матір Божу,
А більш нічого не взяли,
І в Крим до хана понесли
На нове горе — Запорожжя.

Заступила чорна хмара
та білую хмару,
Опанував запорожцем
поганій татарин;

Хоч позволив хан на пісках
новим кошом стати,
Та не зволив запорожцям
церкву будувати;
У наметі поставили
образ Пресвятої
І крадькома молилися...

Боже мій з тобою,
Мій краю прекрасний, розкошний, багатий!
Хто тебе не нищив? Якби розказать
Про якогонебудь одного маїната
Історію-правду, то перелякать
Само б пекло можна! Данта старого
Полупанком нашим можна б здивувать.
І все-то те лихо, все, кажуть, од Бога!
Чи вже ж Йому любо людей мордувать?
А за що сердешну мою Україну?
Що вона зробила? За що вона гине?
За що її діти в кайданах мовчать?...

Кобзарі нам розказали
про війни і чвари,
Про тяжкеє лихоліття,
про лютії кари,
Що ляхи нам завдавали,
як нас розпинали.
Що ж діялось по шведчині —
то й ляхи б злякались,
Оніміли б з переляку,
п'яні небораки!
Отак її воеводи,
Петрові собаки,
Рвали, гризли...

І здалека
Запорожці чули,
Як дзвонили у Глухові,
з гармати ревнули,
Як погнали на болото
столицю робити,
Як плакали по батькові
гоłodні діти,
А як потім на Орелі
лінію копали,
І як у тій Фінляндії
в снігу пропадали.
Чули, чули запорожці
з далекого Криму,
Що конає Гетьманщина,
неповинно гине;
Чули, чули небожата,
чули та мовчали,

Бо їм добре на чужині
мурзи завдавали;
Мордувались сіромахи,
плакали — і з ними
Заплакала Матір Божа
сльозами свяtimi;
Заплакала Милосердна,
неначе за сином,
І Бог зглянув на ті сльози
і на Україну:
За козацькі і за тії
пречистії сльози
Побив Петра, побив ката
на наглій дорозі.
Вернулися запорожці,
принесли з собою
В Гетьманщину той чудовий
образ Пресвятої;
Поставили в Іржавиці
в мурванім храмі.
Отак всна й досі плаче,
та за ксзаками.

* * *

Бували війни й військові свари:
Галагани, і Кисілі,
І Кочубеї-Ногаї —
Було добра того чимало!
Минуло все, та не пропало.
Остались шашелі: гризуть,
Жеруть і тлять старого дуба.
А од коріння тихо, любо
Зелені парості ростуть.
І виростуть; і без сокири,
Аж зареве та загуде,
Козак безверхий упаде,
Роздавить вашого кумира,
Людськії шашелі!

Няньки,
Дядьки отечества чужого!
Не стане ідола святого,
І вас не стане.

Будяки
Та кропива, а більш нічого
Не виросте над вашим трупом!
І стане купою на купі
Смердячий гній — і все те, все
Потроху вітер рознесе.

А ми помолимося Богу,
І небагатії й невбогі.

ГОТОВИТИСЯ ДО ВЕЛИКИХ ЗАВДАНЬ

Д-р М. КУШНІР

Відзначаючи 15-річчя Спілки Української Молоді в Канаді, мусимо собі усвідомити, що наша організація в Канаді не посталала випадково. Вона є продовженням тієї Спілки Української Молоді, яка посталала 38 літ тому в Україні як підпільна організація для продовжування чинів Крут і Базару. Бо Крути і Базар, молоді, стали джерелом надхнення української молоді 20-их років. І саме з джерел цього надхнення, з українського духа опору, на полі бою за українську правду виросла Спілка Української Молоді, теж освячена боротьбою і кров'ю, наша гордість і святість. Ці три букви — СУМ — породило саме українське життя. Вони виникли як сила українського протиставлення московському наступові на українську душу, на саме українське буття. Вони виникли, як символ української молоді, як гасло боротьби, як заповідь світанку, як віра в перемогу. І тому слушно говорить поет Р. Завадович:

Три букви: СУМ, а скільки
[змісту!

Єднання рук і дум і серць,
І порив душ полум'янистий,
Що викликає ніч на герць.

Хай хиляться в зневірі кво-
[лі —

Ти непохитний будь, мов дуб!
Твій знак — це символ прав-
[ди й волі,

Три букви сплетені в Три-
[зуб.

І тому не випадково українська молодь, опинившись у такій великій кількості на чужині, не почала шукати якихнебудь нових організаційних форм, а, почувавши себе органічною цілістю з батьківщиною, для підкреслення цієї своєї неподільності з нею, — відновила свою організацію СУМ. Вона взяла не лише назву, але й зміст, окарбувавши його в короткому гаслі: Бог і Україна. І тому теж не випадково українська молодь в Канаді 15 років тому піднесла ці три букви: СУМ, овіяні любов'ю батьківщини, окроплені кров'ю найліпших її синів, і станула під прапором, на якому барвами любови і віри виписаний зміст »вірую«: Бог і Україна, зложили святу присягу: »Честь України готов боронити!« Бо коли сучасна Україна перебуває в ганьбі-неволі, що деправує націю душевно, каструє духово й винищує фізично, оберігає вільний народ в плем'я гелотів, то ганьбою було б для молоді, коли б вона не ставила на перше місце своїх змагань — зусилля, щоб причинитися до знищення цієї ганьби, до здобуття волі України.

Але, хоч наша ціль стоїть ясно перед нами, то однак шляхи, що ведуть до неї — стрімкі, завалені камінням, порослі терниною. Віддалені тисячами миль від батьківщини, позбавлені чудодійного діяння рідної землі, втиснені в чужий, часто ворожий нам світ ідей, можемо легко збитися з

*) З доповіді на ювілейному Здвигу СУМ в Канаді.

правильного шляху. Вже п'ятнадцять літ спинається по цьому шляху Спілка Української Молоді в Канаді. Маємо за собою упадки, але й перемоги. Не падаємо духом, але ніколи не перестаємо тривожитися, щоб тільки не зійти зі шляху. І тому кожного року з нагоди наших здвигів і з'їздів робимо перевірку наших позицій. Робимо це й сьогодні.

Найважливішим, суттєвим завданням нашої еміграції, що являється тлом контрастуючих барв і тривалим чинником, що вріс у ситуацію України і у відповідному часі виступить у грі, — є не тільки якнайдовше тривати, зберігаючи українство, але й творити міцно споєну і скоро реагуючу українську спільноту, частину живої, християнської і національної України, що тут з позицій вільного світу уміла б вести боротьбу з окупантом України.

Це завдання стоїть і перед Спілкою Української Молоді, яка не є цілєю в собі, а тільки засобом до осягнення загальних цілей спільноти на відтинку молоді. Тому всі небезпеки й перешкоди, що виривають на шляху політичної дії українського еміграційного суспільства вдаряють і Спілку Української Молоді, яка школить молодь на перемців боротьби за визволення України.

Сьогодні є три головні небезпеки, що загрожують українській політичній еміграції в ідеологічній і моральній ділянках.

Поперше — це небезпека денационалізації. Ця небезпека більша, ніж жа нам вона сповидно видається. Вже сьогодні, ледве по 14 роках тривання політичної еміграції, денационалізація зробила в наших рядах великі

видами. Погляньмо, скільки малих дітей, народжених вже на цьому континенті, навіть з чисто українських родин, зовсім не говорять по-українському, а скільки дітей старших говорять дуже погано, пишуть ще гірше, про українську культуру не мають найменшого уявлення і мають мозки зформовані не на український спосіб. Погляньмо, скільки українців, що одружилися з чужинками, всякають в родини своїх жінок, в їх щоденне життя, в їх інтереси, насякають їх поглядами, зживаються з їх звичаями, виховують своїх дітей в неукраїнському дусі і мові, непомітно починають трактувати свій зв'язок з Україною і українством, як спомин минулого, або як недільну справу.

Погляньмо, скільки українців вже вкрилися цвіллю космополітизму — не зрослися ще з жодним чужим народом, але вже послабили зв'язки з власним народом — трактують українські справи з досконалою байдужістю, зовсім не турбуються Україною й її майбутністю і думають тільки про себе. Навіть ті широкі маси українців, що мають ще патріотичну поставу і вважають свій побут здаля від батьківщини місією, виконуваною для української справи, виявляють вже деколи певні ознаки віддалення від українства. Їх українськість неначе виполовіла і виявлена, їх українська культура стала мілкішою і зсіріла; деколи відзивається в них снобізм — охота достосуватися до чужих культурних взорів, нахил критикувати все українське, або навіть соромитися того, що українське.

А тимчасом, коли маємо нашу роль, як політична емігра-

ція виконати, коли маємо позицію нашої справи в світі угрунтувати, а водночас зберегти ті культурні цінності, що загрожено в краю, то мусимо бути віддано, фанатично, кожним дрогоненням душі, наскрізь, чітко й расово українськими. Мусимо бути не всихаючою галуззю народу, а живою і сильною частиною цього народу, незаступимим органом в організмі нації.

Подруге — грозить нам небезпека послаблення віри. Живемо здебільша серед суспільств заторкнутих хвилею індіферентизму й антихристиянськими течіями. Атмосфера, пануюча серед цих суспільств, впливає на велику частину нашої еміграції. А тимчасом край перебув у цьому часі довгий шлях еволюції в протилежному напрямі. Віра є саме одною з цих вартостей, що їх край перед натиском комуністичної системи найзавзятіше обороняє. Вона є цим кістяком, на якому спирається життя краю, зовнішньо здавлене, але нескорене духом. Край, не зважаючи на панування в ньому комунізму з усіма консеквенціями його матеріалістичного й атеїстичного світогляду, живе життям, насиченим духом, первнем є так християнським, як не був ним вже віддавна. Еміграція перестане бути виразником почувань краю і вільним виразом його духової постави, коли в релігійному житті не підтягнеться до рівня краю. Еміграція мусить стати виразником цих духових вартостей, що край репрезентує і борцем за ці ідеали, за які він бореться.

Суттю цього, що сьогодні діється в світі, є боротьба християнського світу з антихристиянським. Це вдруге в історії

світу, від часу виникнення Хелю і його підбоїв, — народилися в світі сили, уособлені в комунізмі. Вони змагають до цього, щоб християнську релігію і цивілізацію, вирости з християнських підстав; щоб буття народів, від віків живучих християнським життям, — довести до повної заглади. У боротьбі — політичній і духовій — що сьогодні стрясає світом, не так ідеться про боротьбу пролетаріату з капіталом, тоталізму з демократією, хоч і ці проблеми, очевидно, мають свою питому вагу.

Суттю змагання, від якого залежить майбутнє людства, є боротьба християнства з антихристиянством. Щоб в цій боротьбі перемогти, — не досить мати гроші, зброю, літаки, кораблі й атомні бомби. Щоб в цій боротьбі перемогти, — треба мати силу духа. Україна є сьогодні одною із наймогутніших у світі твердинь духа, одним із найсильніших бастионів християнства, що борониться перед напором сил Антихриста, а водночас одною з найживотворніших оаз правдивої, цивілізованої, християнської Європи, приреченої Антихристом до загибелі. Будьмо тут, на еміграції, вільним голосом цієї християнської України; цієї України, що прагне залишитися собою, що прагне залишитися вірною традиціями св. Володимира і козацьких воєн в оброні християнства.

Третя небезпека, що нам тут на еміграції загрожує, — це небезпека деморалізації.

Перебування серед чужих, відірвано від рідного середовища, в непевних матеріальних умовах — завжди створює небезпеку захитання моральної рівноваги. Майже кожна вели-

ка політична еміграція мала свої прояви морального упадку і збивання з правильного шляху. Розклад родинного життя, обниження погляду на людську честь, егоїзм і брак почуття відповідальності, несумлінність, грубий матеріалізм і охота наживи — це явища, які розкладають нас, як суспільність обнижують нас в очах чужих, нівечать нашу вартість, як чинника, що має виконати важне завдання в національному житті.

Ці три небезпеки — денаціоналізації, упадку віри і деморалізації, — спричинюють, що еміграція мусить їм протиставитись в зусиллі зарівно важному, як зусилля в ділянці чисто політичній і в куди важнішому навіть, ніж зусилля, що змагає до створення для цієї еміграції основ матеріального існування. Коли успішно не протиставимося цим небезпекам, — еміграція попросту зіб'ється зі шляху і без користі для української визвольної справи — змарніє.

Я насвітлив із позицій нашої правди, з позицій: Бог і Україна негативно української політичної еміграції, бо саме вони стимулюють виховну дію Спільки Української Молоді, завданням якої є різьбити духові обличчя молоді, що має стати воїнами українського визвольного фронту.

Які ж генеральні лінії виховної дії?

Поширений погляд між «реальними політиками», що готуватися до політичної боротьби — це значить студіювати політичні теорії, економіку, фінанси, адміністрацію, історію — і все! Це глибоко помилковий погляд, який виріс на ґрунті пануючого матеріалізму, що

знає тільки матерію, техніку — не духа, не його велетенську ролю в житті. Хто хоче бути воїном у політичній боротьбі, членом авангарду свого народу, той не сміє обмежитись вивченням свого «фаху», інтелекту. Він мусить школити ще й свою душу і свій дух. Мусить виплекати в собі: політичну мудрість, мужність і шляхетність. Політичну мудрість, себто не тільки знання законів і звичаїв конституції, але і одвічних законів тривання, міцності й упадку національних спільнот.

Один із аспектів поняття політичної мудрости — це ясна політична ідея, прапор, під яким громадається визнавці ідей. Ідея — не «програма», не «тактика», не «вміння лявірувати в передпокоях сильних того світу». Щоб така ідея мала формуючу ролю, вона мусить власне вирости з потреб рідного краю, його історичних «традицій», бути «своєю мудрістю», «своєю правдою». А далі — вона мусить мати аксіоматичний характер, характер незбитої правди.

В наші часи розкладу і духової анархії з'явилися теорії про те, що наша думка не сміє бути однобічною; що не можемо на всі питання відповідати «так» або «ні»; що треба «узгіднювати суперечності», бути «скептиком» — не «догматиком», вміти «еволюціонувати» від однієї думки до іншої, або мати їх кілька одночасно. Подібні теорії завжди, в моменти хаосу і катастроф, виривають у людей, які втомлені життям, не знають, чого хочуть і готові бігти за модою. Внаслідок цих теорій ввійшли в моду заячі скоки в політиці: від націоналізму в неокомунізм, від однієї ідеї до іншої. І це скакання їх

адепти вихваляють як доказ життєвої гнучкості людської думки, яка, мовляв, не «засклепилася» в своїх «забобонах».

Очевидно треба мати очі широко відкриті на світ, мати критичний змісл, але в житті нації — мусить бути певна кількість аксіом, незбитих правд, в яких не вільно сумніватися, які мають бути незмінними, як Заповіді або «Вірую» для віруючого. Такими аксіомами для кожного члена християнської нації мають бути: **Бог, батьківщина і власна честь**. Вони мусять бути непохитним поняттям, що їх не сміє захитати ніякий «прогресивний» — явний або замаскований адоратор ворога. Треба і можна вивчати різні ідеології, політичні програми, але ці три аксіоми повинні залишитися непохитним фундаментом для сумівської молоді. Ці засадничі поняття мусять бути неподатними на ніякі впливи. За ці аксіоми мусить людина бути готова боротися ціною перемоги або смерті.

Ці аксіоми можуть коштувати нас втрату популярности, приятелів, але їх не вільно занехувати!.. Людина з «поглядами» — це хитлива юрба. Тільки люди твердих переконань керують подіями та грають головну ролу у визвольній дії. Тільки за такими йде народ. Мати ці непохитні переконання, непохитні політичні концепції — одна з необхідних прикмет воїна визвольного фронту.

Отже, хто бажає бути активним борцем за волю України, — повинен мати ідею, яку прагне здійснити; повинен мати свою національну мудрість, яка ґрунтується на традиціях краю, на ідеях предків. Повинен шанувати підставові правди своєї землі і фанатично їх бронити

і знати, що цю правду здобувається і зберігається від нападу фанатичним, безоглядним відданням їй, не хитруванням, не шахрайством, а мілітарним духом і боротьбою. Це й є те, що називається відвагою, мужністю — друга після мудрости прикмета борця, на якого повинен готуватися юнак, що стоїть твердо в лавах СУМ.

Третя прикмета борця за політичні права України, що її повинен плекати юнак, — це шляхетність душі, характерність. Отже формування характеру юнака, щоб він став людиною шляхетною, з високорозвиненим почуттям чести, людяльною, твердою настановою стати в обороні своїх переконань і своєї батьківщини — оце один із прицілів виховного діла СУМ.

Очевидно, що це шлях тяжкий. Еміґраційна молодь може вибрати різні дороги. Може пірнути в приватне життя, особливо, роблячи собі кар'єру, де змсже. Хто схоче — зробить це. Але все ж таки знайдеться багато таких, дума яких про їхню країну в ярмі не покидаєтме. Такими повинні бути сумівці! Така молодь повинна поважно поставитися до свого вишколення для тієї ролі, яку їй доведеться взяти на себе в політиці, взагалі в житті. Вона повинна знати, що до ролі еліти молодь не готується «контестами краси» і баями, чи вибором «королевих» і «княжних». Така молодь повинна знати, що має перед собою страшного противника до поконання, якого повинна перевищити ідейністю, завзяттям, волею і характером. Така молодь повинна знати, що стоїть перед великим завданням. А великі справи доконують не малі, а великі люди.

ЮНАК У ШКОЛІ

(Із циклю «Проблеми юности»)

Р. ДРАґАН

*Вчитись — все одно, що гребти проти течії:
тільки перестанеш — і тебе несе назад.*

(Китайська мудрість)

Перехід із домашнього кубла до школи — це небуденна подія в житті дитини. Вона відривається на деякий час із-під опіки батьків і переходить у ширший світ, де зустрічає багато однолітків та поширене поле дії. Школа — це вже більша сім'я, і з таким почуттям дитина робить перші незалежні кроки в світ. Вона вчиться читати, писати й рахувати, має перші конфлікти з іншими школярами, але її зацікавлення ширшим світом ще дуже обмежене. Учитель чи учителька — це наче батько чи мати, хоч особливо за учня в школі ніхто вже не дбає.

Щойно в вищій школі, коли дитина виростає на юнака, вона зустрічає багато й дуже різних учителів та починає відкривати своїх товаришів, як інші відмінні істоти, що думають і мають різні інтереси. Особовість учня повільно змінюється й поглиблюється. Він починає відкривати теж себе самого. Вдома він міг бути ще героєм, але тут він зударяється з іншими, що його геройства не хочуть признавати, бо й самі добиваються кращого місця. Проблеми співжиття, такі важні в зрілому віці, вже повільно зарисовуються в зударі, в суперечках та всякого роду молодечих кото-мишоловках.

Непогамований вдома учень учиться в школі панувати над собою, онесмілений великою кількістю учасників, і, навпаки, несміливий вдома, коли попадає в розхристане товариство в шко-

лі, робиться буйним. Домашнє виховання, яке учень приносить до школи, має вирішальне значення для його шкільних років і для дальшого формування його характеру й ментальності. Ця ментальність через школу в житті звільна усупільнюється аж поки юнак дозріє і знайде своє місце в суспільстві; без цього він не був би людиною. Деякі одиниці ніколи не знайдуть свого місця в житті. Вони блукатимуть надаремне, не знаючи, де прилучити своє мізерне я.

Деяким учням дуже важко мішатися з юрбою інших учнів, що їм дуже виходить на шкоду. Вони в школі погано себе почувують. Очевидно, мусять бути якісь причини, яких шукати треба в домашньому житті. Відсутність гармонії між батьками, розбиті подружжя або мішані з різних національностей, іноді катастрофально впливають на душу юнака. Те саме діється з адоптованими, коли вони цього не знають, а відкривають випадково. Багато краще ведуть себе круглі сироти, бо вони свідомі свого положення і швидко незалежнюються.

Моя порада юнакам: не стояти осторонь у школі, бо це створює непотрібні психологічні ускладнення, але і не приставати з будь-ким, бо погане товариство зводить на манівці. Ідучи в школу, навіть тоді, коли ви йдете до пансіону або бурси, не треба поривати дружніх зв'язків із батьками. Треба розказувати батькам про свої

шкільні клопоти й заінтересувати їх школою. Батьки й самі повинні інтересуватись школою і вийти в контакт із учителями, бо в школі постають зовсім нові виховні проблеми, які часто треба розв'язувати учителям і батькам разом. На щастя, існують потрібні для цього батьківські ради при державних школах, і при наших українських школах на чужині. Назагал треба сказати, що доростаючі юнаки не люблять, коли батьки вмішуються в школу. Їхня природа штовхає їх до незалежного життя й вони люблять розв'язувати шкільні труднощі самі, тому батьки свої контакти з учителями повинні втримувати дуже дискретно.

Тими, що ведуть себе незручно в дружньому співжитті, юнак не повинен погорджувати, бо такою поведінкою їх зовсім відштовхне й заломить. Їх треба поважати, як рівноправних товаришів і відноситись по-дружньому. Навіть ті, що упосліджені інтелектуально чи фізично, — не винуваті в тому, що їх характер кострубатий і вони не знають ще, котрою ногою найперше ступити. А егоїзм та охота панувати над слабшими в ранній юності бувають дуже жорстокі. Та надусе, юнаки не сміють забувати, що все що вони роблять у школі: навчання, зайняття, гри, іспити, спеціалізація чи розваги — все це потрібне для здобуття розуму, кваліфікації, характеру й моральної рівноваги. А розумних і характерних людей потрібно Україні.

Ми вчимося для України, для її визволення, а найкраща зброя — це освіта, це розум. Що б ми не робили в школі, завжди раніше питаємось, чи це нам потрібно, щоб краще служити батьківщині, бо ж ми пішли в

світ, щоб його здобути для України.

2.

При такій настанові до школи, а інакшої в нас бути не може, ми сміливо йтимемо вперед і поборюватимемо всі труднощі дуже легко, бо в нас буде шляхетна ціль, бо життя для себе самого — це взагалі не життя. Скажімо собі за словами молодого українського поета Вінграновського, що ніби голос із під землі та з-поза залізної заслони кличе до нас:

*Доки в серці бажання не пізні,
Доки юности чиста пора —
Подаруй мене, земле, Вітчизні.
І води подаруй із Дніпра.*

Там у рідному, поневоленому краю тече невмирущий Дніпро — невмирущий дух українського народу. Він у тобі відроджується, рідна українська молоде, і сталиться в школі.

До наших учителів маймо довір'я, бо вони мають обов'язок нас чогось навчити. Деякі це навіть дуже люблять і такі вчителі найкращі. Від учителів не треба бокувати. Знайомлячись із ними, або й приятелюючи, коли це можливе, можна від них багато дечого навчитись у безпосередній зустрічі, чого на лекції не почувеш. Розмови віч-на-віч сприятливіші, ніж слова з катедри. Вчителі при тому є фахівцями, і в справах виховних та навчальних розуміються краще, ніж батьки.

Мені не треба заохочувати вас, юні друзі, до того, щоб ви були першими в класі. Назагал українські діти талановиті й характерні і сорому Україні ніде не принесуть. Дуже здібні учні почувують себе в класі чужими, бо вони хотіли би скоріше йти вперед, а школа їх не «пускає». Маючи більше вільного часу, ніж слабші учні, вони повинні використовувати його для студій

рідної культури й історії. В цій ділянці в майбутньому, як і сьогодні, нам треба буде творчих діячів, бо в краю ворог нищить нашу культуру, а на чужині наші можливості дуже обмежені. Менше здібні в гіршому положенні, бо їм треба багато працювати, щоб наздігнати, але з таких виростають часто найкращі єдиниці. Тому до них зневажливо ставитися не вільно! Найкращі ученики попадають у чванливість, а це дуже погана прикмета, яка скривлює характер.

Ті, що посередині, теж є в небезпеці, бо вони знають, що зі всім дадуть собі раду отже шкільні завдання часто відкладають на пізніше й розліниваються. А коли учитель приловить їх не приготованими, — попадають у впертість, щоб доказати, що їм зовсім не залежить на слові.

Тим часом учення і здобуття знання — це не слава, а конечність. Школа й учителі в загальному наставленні на нормального учнів, а всі інші — це винятки, що прирівнюються до середини.

Є в школі теж усякі учні, бунтарі, скривлені характери, які люблять пристрасно темну діяльність: злочин, курення цигарок у туалетах, пиття горілки й усе те, що для молоді заборонене. Маючи за собою ненормальне дитинство, вони станули в опозицію до всього світу. Вони люблять газард та всякі таємні клуби й займаються хуліганською діяльністю, знаходячи в цьому романтику дикої незалежності. Серед української молоді таких майже немає й нам нема потреби приставати зі збоченцями.

Назагал, студенти сучасної епохи мають менше респекту до

авторитету, на що склалися суспільні відносини в усьому світі. Український юнак однак знає, що авторитет дуже потрібний і його треба завжди респектувати, не щоб вирости на раба, але на шляхетну, міцну і пряму людину. Треба виконувати всі шкільні обов'язки й закони, які часом можуть вам видаватися смішними й непотрібними. Ви ще за молоді, щоб усе розуміти. Вмійте теж гідно приймати кару, коли на це заслужили. Кара теж придумана для вашого добра.

В школі треба витримати до останнього року, дарма чи вона вам подобається, чи ні. Деякі предмети можуть бути скучні й нежиттєві, але вони дають базу для дальших студій або бодай розвивають пам'ять і ментальність. Закуси губи, а гризи книжку, бо такої нагоди більше ніколи в житті не буде. Слабодухи знеохочуються й бажають покидати школу. Вони або не всіли стати на рівні з іншими, або не мають ніякого інтересу до книжок, або просто їм хочеться вже самостійно працювати й заробляти гроші. Їм треба всіма силами відраджувати покидати школу.

Ваші батьки й діди не мали такої чудової можливості вчитись. Якби були мали, ми б сьогодні, як українці, не так стояли. Їм треба казати так: Ви ще за молоді, щоби знайти працю, а як і знайдете, то вас будуть дуже експлуатувати як нефахівця, як неосвіченого і як малолітка. Замолодий теж, щоб женитись і закладати сім'ю — такі зелені подружжя часто трагічно розбиваються. А бути тягарем своїм родичам негарно.

(Продовження буде)

Виховна роль театру

Павло МАРЕНЕЦЬ

Українському театрові історією, умовами життя нашого народу, на протязі довгих літ, як і в нинішньому часі, під ворожою окупацією, судилося відігравати не лише мистецьку, а й громадсько-національну та виховну роль. В чорних годинах ворожого наступу на наш нарід та його культуру, український театр залишався, може, єдиним культурним чинником, що голосив рідне слово. Лише зі сцени українського театру знедолений нарід міг чути українську правду.

Театр, виставляючи історичні п'єси, звеличував минувшину України, її славу, боротьбу за свою державність. Будив приспану віками національну свідомість широких народніх мас, виховував нарід в любові до України, ширив український патріотизм.

І нарід наш, український, любив свій театр. Найсвідоміші одиниці посвячували йому працю всіх літ свого життя як, напр., Кропивницький, Карпенко-Карий, Садовський, Саксаганський, Заньковецька, Затиркевич-Карпинська, Старицький і багато інших. Маса простого люду, селяни, при читальнях будували театраль-

ні залі, в яких улаштували аматорські вистави. Про любов до театру, згадуючи свої студентські роки, Остап Вишня писав, що коли, часами, «не було грошей на обід, і ходили ми голодні, і коли роздобудеш 20 коп. не йшли купувати хліб та ковбасу, а йшли до театру Садовського».

Таку ж саме роль, громадсько-національну й виховну, поминаючи мистецьку, має театр на еміграції. Турбуючись долею нашого молодого покоління, стараємось виховати його в любові до Бога й України. Цьому служить родинний дім, школа, Церква і молодечі організації, як, напр., СУМ.

Не маловажну роль, як виховний чинник, являє собою театр. Добре поставлена п'єса ліпших наших драматургів, клясиків чи сучасних, дає пізнання молодому поколінню театральної культури нашого народу та зроджує почуття гордості за приналежність до культурної нації.

Сценічні картини чи то з побуту, чи з героїчних вчинків з давно минулих чи недавніх подій, краще промовляють до свідомости молоді, ніж сухий

професорський виклад. В них ідейний зміст пізнається через чуття.

Театр дає змогу познайомити молодь з живою українською мовою, в правильно наголошеній вимові. А це має велике значення, беручи до уваги те, що наша молодь, народжена на еміграції, частогусто не володіє добре літературною мовою. В щоденному житті вона чує мову в тому чи іншому діалекті, в залежності від свого оточення.

Театр, чи точніше театральна вистава, бачена на сцені, залишає глибоке вражіння по собі, якщо вона була на певному мистецькому рівні, та в пам'яті, як спомин чогось прекрасного й радісного.

Театр для молоді часто стає предметом зацікавлення та мистецько-творчого вияву. Під цю пору ми маємо багато театральних груп при осередках СУМ-у, які досягли вже певного мистецького рівня. А деякі талановиті одиниці становляться в ряди професіоналістів та збагачують

своїм служінням українську театральну культуру.

Тому не легковажмо театру, як виховного засобу для молодого покоління. Організуймо самодіяльні театральні гуртки, де їх ще немає, при наших сумівських осередках.

Не розчаровуйтесь першими важкими кроками. Наполегливою працею можна добитися великих успіхів як їх добилися театральні гуртки, що вже існують. Стремімо до підвищення своїх театральних вмілоостей. Час, проведений за працею в самодіяльній театральній гуртці, не буде змарнований. Він принесе вам поширення й поглиблення ваших загальних знань, а зокрема — знань про українську культуру та дасть можливість для вашого творчого вияву і згадуватимете його як найкращий, культурно проведений час своєї молодости.

А наколи виберете служіння Мельпомені за свою життєву дорогу, — становитиме ваші перші пізнання театального мистецтва.

**Дбайте, щоб кожний юнак і
юначка — українці мали
» КРИЛАТІ «
журнал Спілки Української Молоді**

Суспільно-правне положення колхозника в Україні

М. МИРОНЕНКО

Чи була колективізація примусовою?

Ні в одному законодавчому акті ССРСР про колективізацію немає найменшого натяку на те, що селянин під санкцією закону зобов'язаний вступити в колхоз. Ні один селянин в Україні не був репресований «за відмовлення вступити в колхоз». Всі постріляні, заслані в концентраційні табори і в інший спосіб репресовані мали обвинувачення: «спротив колективізації», «антисоветська чи протиколхозна агітація», «контр-революційна агітація», «бандитизм» і тому подібні, але репресованому ніколи й ніде не було інкриміновано: «відмовився вступити в колхоз».

Отже колективізація формально була добровільною, не примусовою. І це не було тільки пустою фікцією, бо коли суцільна колективізація була закінчена, то в Україні залишилось трохи більше 500 тисяч селянських родин, що в колхозах не вступили (за офіційною термінологією в українській мові «одноосібники», в московській мові — «індивідуальні господарства», широко відомі в Україні також під назвою «індуси»). Цю назву «індуси» широко вживали в советських установах супроти цих людей в глумливому сенсі: «Прийми но від того індуса картоплю...» (на приймальному пункті для городини), «Видай но тому індусові довідку

про сплату податку...» (в сельсоветській канцелярії голова до писаря). В Україні, мабуть, немає людини, котра слова «індус» не чула чи значіння цього слова не розуміла. Отже після завершення «суцільної» колективізації в Україні залишилось понад півмільйона одноосібних, неколективізованих селянських родин. Напередодні минулої війни їх було 393 тисячі, щоби десь біля півтора мільйона людей в селі жили на статуті одноосібників. Це є правдою, що число зменшилося на п'яту частину, але, як я знаю з власного досвіду, це зменшення відбулося не тому, що частина одноосібників пішла в колхозах, а тому, що, не лишаючи своєї місцевості, частина одноосібників змінила свій формальний соціальний статус одноосібників на статус робітників, ставши на працю в якомусь місцевому підприємстві — в лісі, на цукроварні, на будівництві і направи доріг і т. п., переважно сезонних або тимчасових роботах. Цього роду роботи завжди є, але вони не зв'язують особистої волі людини так, як постійна робота, бо з наступленням осінніх дощів ремонтні роботи на дорогах скорочуються або й зовсім припиняються і робітник, масовий, звільняється з праці і дістає про те легальну довідку, щоби має легальний стан робітника, але фактично не прив'язаний до під-

приємства так, як постійний робітник. Цей легальний стан робітника звільняє його від репресивного грошового і натурального оподаткування селянина-одноосібника. Одноосібники всі грошеві і натуральні податки платять в півтора-два рази більше, ніж колхозники.

Напередодні минулої війни одноосібників в Україні фактично було значно більше, ніж 393 тисячі і, я думаю, більше, ніж півмільйона, які залишились після суцільної колективізації, бо число робітників на селі (на підприємствах, заводах і роботах, що розташовані в селі, але в колхозну систему не входять) після колективізації увесь час зростало. З цього треба прийти до висновку, що до одноосібників, котрі перейшли на статус робітників, прийшла й значна кількість колхозників, що їм в той або інший спосіб пощастило вискочити з колхозів. Наприклад, на вимогу місцевих підприємств, згідно з розпорядженням влади, — колхози зобов'язані доставляти для різних сезонних, тимчасових, а часто і постійних робіт, «рабочую сіду» колхозників. Часто по закінченню терміну «контракту» між підприємством і колхозом не всі колхозники вертаються в колхоз, а на вимогу підприємства, часто підкріплену хабарем, органи влади дозволяють затримати колхозника на підприємстві. Це веде до зміни правового статусу колхозника на статус робітника чи службовця.

За переписом 1926 року в Україні, в межах 1939 року, було 5.113 тисяч сільських господарів. В 1920 році сільських господарів було трохи більше 4 мільйонів. Цей ней-

мовірно великий зріст числа господарів — на один мільйон за яких п'ять років — пояснюється двома причинами. Першою була та, що в час НЕП-у через розкуркулювання провадилась відрізка земель від заможніших селян і штучне творення нових господарств — наділення землею безземельних чи малоземельних. Але більше значення для зростання числа господарств мали штучні поділи господарств, щоб оминати репресій, головню поділи такого типу: в одному дворі доживають віку старенькі батьки та їх останній одружений син з невісткою чи дочка з зятем — нормальна ситуація, коли зі смертю старих ціле господарство залишається цьому, вже наперед означеному спадкоємцеві, але, намагаючись оминати репресії за «багато-земельство», вони ділять рілну землю на два господарства. Другою причиною було те, що між 1920 роком і 1926 — роком перепису, Москва в Україні сотні малих міст і містечок з статуту міст перевела на статут сіл, а в середніх і більших містах, їх периферії, населені переважно українцями, адміністративно були відрізані від міст і переведені на статут сіл. У висліді цього приблизно з півмільйона міських родин, в переважачій масі українських, були правно обернені в селян, а соціально, як міщани, вони в ті роки були знищені — знищення, конфіскація і т. п. всіх верстатів праці (ремісництво) і заборона, під карою закону, переробляти чи виробляти будь-яку сировину (кушнірство, гарбарство і т. п.).

Отже — чи була колективізація примусовою? З приводу державних позик, що їх побирано щорічно, на означення

їх природи був в ужитку вислів «добровільно-примусово». Були випадки, що поодинокі робітники або службовці, посилаючись на формальне право добровільності, позик не передплачували. Але це були лише випадки, а не масове явище. Напередодні суцільної колективізації, як я згадав вище, було 5.113 тисяч селянських родин, що підлягали колективізації. Після колективізації і голоду залишилось 3.600 тисяч колективізованих родин і понад півмільйона родин одноосібників. Понад один мільйон родин було знищено фізично і через заслання, деяка частина втікла »в світ за очі, переважно в місто або й за межі України. Колхозні і одноосібні родини, що залишились, були великою мірою здекастровані — заслання, арешти, розстріли, смерть з голоду. Але з формального права добровільності вступу в колхози скористалась значна частина українських селян, які протистали всім репресіям і провокаціям і заяв про вступ в колхози не підписали. На румовищах скривавленої нації залишилось 3.600 тисяч селянських родин, що скапітулювали і 518 тисяч тих, що не скапітулювали. Отже, з 5.113 тисяч хліборобських родин України, що були по перепису 1926 року (напередодні колективізації їх було, очевидно, ще більше), 518 тисяч не капітулювали і в колхоз не пішли, це 10% цілого числа господарів і їх родин, один мільйон господарів з родинами загинули, а в колхоз не пішли, це 20% і 3.600 тисяч, або 70%, заяви про вступ в колхози підписали. В збірнику »УССР в цифрах. Статистичний довідник. Держвидав »Народне господарство та

облік» 1936 року» в таблиці 16 подано по стану на 1-го жовтня 1935 року % колективізації селянських господарств 93,2%. Цей відсоток, коли зважити, що за 5 років між переписом 1926 року і початком суцільної колективізації число селянських родин зросло, є правильний, коли до числа колективізованих зачислити всіх селян, що трупом лягли, а в колхоз не пішли.

Чому колективізація формально-правно Москвою була проголошена добровільною? Багато людей схильні думати і навіть переконані, що так зроблено виключно з мотивів внутрішньої і зовнішньої пропаганди. Я не думаю, що це було вирішальним і головним мотивом правного добровільного членства в колхозах. Вирішальним мотивом для встановлення формально добровільного вступу в колхози було що інше — правне проголошення примусовости колективізації зразу створило б суцільний фронт всенаціональної боротьби і колективізація в Україні провалилась би. Напередодні суцільної колективізації, на 1 червня 1928 року було колективізовано по цілій Україні ледве 2,5% хліборобських родин, а це ж пройшло сім-вісім років від часу відміни воєнного комунізму і введення НЕП-и, протягом яких велась широка підготовка до суцільної колективізації — розкулачування, »експертне» оподаткування заможніших селян, масові виселення з села »ненадійних елементів» і т. п. І такі жалюгідні висліди »добровільної» колективізації — ледви 2,5%! Наростання суцільної колективізації по роках таке: 1 жовтня 1932 року — 69%; 1 липня 1934 р. — 78,1% 1 жовтня

1935 р. — 93,2%. За 1930 і 1933 рік у мене немає відомостей. Отже колективізація тягнулась до її «суцільного» завершення цілих п'ять років і не одночасово по всій Україні. Це одно вияснює причину формальної добровільності.

Коли подивитись підсумки про перебіг колективізації в тереновому перекрої, то побачимо, що, коли в 1931-32 роках колективізація південних областей України (найбільше з погляду оборони беззахисних) була завершена на 85%-90% і більше, то на Чернігівщині, Поліссю вона ледви сягала 5%-6%, на Київщині, Поділлію — 7%-8%. Фактична колективізаційна атака першою була скерована на південні терени України, для спротиву найбільше беззахисні, а на північно-західних теренах України, природно найбільше придатні для оборони, в цей час провадилась відтягаюча увагу пропаганда. Практичними словами кажучи, таврійські чи херсонські хлібороби мусіли стати до оборони зимою 1930-31 року і вже в 1932 р. південь України лежав у руїні, а на Чернігівщині чи Волині ще й в 1934 році не змогли золективізувати й половини населення і тут на суцільну колективізацію натиснули аж у 1935 році. Під настирливою пропагандою добровільності колективізації Москва могла колективізувати Україну частинками, а не одночасово, застосовуючи звичайну тактику — бити ворога по часткам. Чернігівщина, наприклад, фактично суцільно була колективізована лише через три роки після Таврії і Херсонщини, а протягом цих трьох років на Чернігівщині, взагалі в цій частині України, велась дуже, як і скрізь по

Україні, настирна пропаганда, але фактично суцільної колективізації не проводилось.

При декретизації примусовості колективізації, здійснення цієї тактики проведення колективізації по часткам, в різний час на різних просторах, було б неможливе чи, в ліпшому для Москви випадку, — надзвичайно тяжке. Це було основною причиною формальної добровільності колективізації, а не інтереси перфідності московської пропаганди назовні і всередині. Інтереси пропаганди про добровільність відгравали в суті речі похідну, побіжну роль. Москва ніколи й нічого не робить зі спонук пропаганди. З 363 тисяч воjakів з армії Паулюса, які здались у полон під Сталінградом, в Німеччину по закінченню війни вернулись лише 3 тисячі. Решта згинула. В цьому випадку, як бачите, Москва зовсім не турбується про наслідки негативної для неї пропаганди.

Одноосібники

Їм дали лайливу кличку «індуси», що коренем походить від московського офіційного словозжитку «індивідуальное хозяйство», індивідуальное обложеніє» (оподаткування), «індивідуал». Збігом обставин застосування слова «індус» до цього найтвердішого кореня нашого селянства збігається з індуською метою їх боротьби. Я навіть не певен, чи словозжиток «індус» пішов від перекручення слова індивідуал, а чи від оригінального імені «індус» (московське слово на назву «індіянин»), як символ індійського способу боротьби — пасивного спротиву. Бо велика частина українських хліборо-

бів пасивний спротив Москві почала з першого ж моменту закінчення збройної боротьби і проголошення НЕП-и. Дуже велика частина малоземельних чи й безземельних селян не взяла ні клаптя землі, яку наділювали порядком «розкулачки» заможніших селян чи з дідичівської (цієї в розподілі було мало, бо на дідичівських землях були зразу ж організовані совхози). Один такий «індус» на початку НЕП-и, на зауваження деяких земляків «чому не береш землі» (він мав тільки півдесятину землі разом з садибою), відповідав приповідкою: «Прийде махом, піде прахом». На зауваження, чому не бере визначеної йому з панського маєтку телиці — знову лаконічне: «Я її там не ставив» (у маєтковій короварні). Заможніші та середні селяни, не всі, а значна частина, вже на початку НЕП-и поступово свої господарства зменшували — посідання землі, худобу, реманент — і зводили розміри господарства до найнижчого рівня, — для задоволення лише власних потреб. Коли прийшла суцільна колективізація, то ця група селян спротивлялась колективізації теж пасивно.

Загалом, волею ніхто в колхоз не йшов і практично колективізація починалась з того, що невеличка банда активістів з місцевих під проводом спеціальних уповноважених з Москви та хмари апарату ГПУ-НКВД, починала, за задалегідь заготовленому списку, з дворів забирати худобу, реманент і звозити те в колхоз (не забуваймо, що на час суцільної колективізації в кожному селі був колхоз, який об'єднував 2,5% селян, в подавляючій масі покидьків села,

і тих колхозників село гостро не любило). Перші жертви вибирались в більшості випадків якраз там, де, правдоподібно, треба було очікувати гострого спротиву, а це для того, щоб під претекстом «активного спротиву советской власті» жертву публічно знищити і захитати спротив інших. Друга частина селян, що себе до цього моменту підготувала, без жодного спротиву худобу, реманент, насіння в колхоз звозила. Отже оминала провокацію. Досить жінці кричати в час, коли активісти ловлять по дворі курей, «Люди, рятуйте грабують!» і вона дістає обвинувачення: «контр-революційна агітація», цебто контр-революційний злочин з карою до розстрілу включно. Найбідніший з діда-прадіда селянин, що сказав найменше слово негачі на те, що творилось, потрадав у категорію «подкулачників», «кулацьких подпевал» і його теж було нищено. Друга частина селян (оті, що пасивно спротивлялись) мовчала, а навіть ходила в колхоз і годувала та поїла свою й сусідську худобу, але, коли доходило до підписання заяви про добровільний вступ до колхозу (а між часом колективізації худоби, реманенту, насіння, хліба і т. п. і «добровільним» підписанням заяв про вступ проходили тижні і місяці), то ці мовчазні і «покірні» відповідали тільки одним словом «ні». Їх, тих «пасивних», теж дуже багато було знищено. Може половина чи й більше з того цілковито знищеного мільйона українських селянських родин були ті пасивні, що мовчазні і без жодного спротиву зводили худобу, звозили реманент, насіння, але сила їх спротиву була

така велика, що нерви катів не витримували.

Ті «тихі» без жодного спротиву віддали все, що мали з матеріального добра, а коли дійшло до душі — вступити в колхоз, — то вони туди не пішли.

Страшна це була трагедія в нашій історії — московська суцільна колективізація України — і нехай буде проклятий той, хто хоч чим-будь зневажить пам'ять загиблих в тій боротьбі, або добре ім'я тих, що в тій боротьбі скорились і підписали заяви «добровільного вступу» в колхоз. Але 518.000 селян (з жінками і дітьми, мабуть, зо 2 мільйони), що всі тортури витримали до кінця і не скорились, є найбільшою перемогою духа нашої нації — страшно катовані, але не переможені.

Беззбройні і беззахисні вони перемогли духом.

Це дух Байди, що й на гаку турецького султана не скорився.

Правне становище особи колхозників

Правне становище особи колхозника означається так званим колхозним статутом, який має таку саму правну силу, як конституція. Колхозний статут вилучає колхозника з-під діяння загального легального права і ставить його в спеціальне положення, відмінне від легального становища іншої людини — неколхозника.

Всі дорослі люди в ССРСР зобов'язані мати паспорти. Колхозник паспорта не має і мати його не може, крім спеціальних випадків, про які мова буде нижче. У висліді того, що колхозник не має паспорта, він не має права відлучи-

тись за межі території колхозу, не наражаючись на перевірку особи, арешт і кару. Особа, що має паспорт має легальне право відлучитись, на короткий час, від місця свого постійного замешкання, наприклад, поїхати до родичів чи знайомих і т. п., з тим, що в місці проживання цих родичів чи знайомих особа не буде довше, ніж 24 години. Коли людина хотіла б побути більше ніж 24 години в місці, куди приїде, то зобов'язана зголоситись з паспортом до місцевої поліції (міліції) для реєстрації побуту і тут, додатково до паспорта, можуть вимагати додаткового документу чи пояснень про причину приїзду — відпустка, службове відрядження і т. п. Отже особа з паспортом має обмежене право легального пересування в обмеженому часі і просторі — приблизно 48-72 години від часу залишення місця постійного замешкання. Наприклад, поїхати з Харкова до Полтави без дозволу влади, чи яких додаткових до паспорта документів, можна, бо така поїздка укладається приблизно в 48-72 години, цебто час, який особа може, евентуально, мати вільний від роботи. Поїхати мужчині з самим паспортом з Харкова до Києва без додаткових документів, що легалізували б таку поїздку, вже неможливо, бо така поїздка (на таку віддаль) з поворотом не може укластися в 48-72 години часу і при перевірці паспортів у Києві (в черзі за квитками, в поїзді, на вулиці) від особи вимагатимуть, додатково до паспорта, документу про причину поїздки. Жінки зі штемпелем у паспорті «домашня господиня» чи мужчини у пенсійному віці зі штемпелем

»пенсіонер« чи »інвалід« формально і фактично мають право необмеженого пересування.

Безпаспортний колхозник, незалежно від віку і статі, жодного права залишення постійного місця свого замешкання, тимчасово чи постійно, не має. Відлучитись з своєї хати і колхозу колхозник має право тільки з дозволу колхозу на час, в місце і для мети, які означені мусять бути в писаній посвідці, що її видає колхозникові управління колхозу. Ця посвідка, звичайно за невеликий »гостинець«, найчастіше зветься »довідкою«. Отже колхозник без писаного дозволу управління колхозу ні при жодних умовах не має легального права залишити територію колхозу.

Деяка частина колхозників має паспорти. Це є колхозники з колхозів, що розташовані в приміських смугах деяких міст, як Київ, Харків і ще деякі — смуги радіусом 25 кл., і колхозники, що живуть в колхозах, на території розташування машино-тракторних і машино-ремонтних станцій. Пашпортизація колхозників у цих місцях зроблена з метою »чистки« колхозників від »ненадійних елементів« — смуги довкола міст і безпосередньої території розташування МТС і МТМ. »Пашпортизовані« колхозники, як і не »пашпортизовані«, рівнож не мають права, без спеціального дозволу в кожному окремому випадку, залишити навіть на кілька годин території колхозу, бо штемпель у паспорті »пашпортизованого« колхозника — »колхозник« — для поліційного апарату є одночасовою інструкцією вимагати »довідки« для справдження легальності перебування колхоз-

ника за межами території колхозу.

Таким чином колхозник не має жодного права пересування за межами території колхозу, в якому він закріплений. Вся решта населення це право має, хоч воно й обмежене в багатьох випадках суворими поліційними приписами.

Колхозник у правному відношенні є абсолютним кріпакком, бо цілковито позбавлений права вільного пересування — прикріплений до колхозу.

Майнове становище колхозника

Колхозник не має права посідати у власності жодного майна. Хата і садиба, в якій він живе і якою користується, а також корова, свиня, птиця і городина, яка росте в городі — належать колхозові. Колхозник цим усім лише користується, а не посідає. Інші шари населення легально мають право посідати приватну власність. Коли, наприклад, суд виносить який тяжкий вирок не-колхозникові (розстріл, заслання в концентраційний табір і т. п.), то в цьому вироківі він часто ухвалює »конфіскувати майно на користь держави«. Ніколи у вироківі на колхозника постанови про конфіскацію майна не буває, бо майно такого колхозника йому не належить і автоматично, після засудження колхозника, поступає в розпорядження управління колхозу. Службовець, робітник чи інший неколхозник може посідати і фактично посідає власність — може купити хату з автоматичним переходом в його посідання й ділянки землі, на якій ця хата стоїть (легально земля під хатою не продається), побудувати хату, її продати, пере-

дати в спадок, виорендувати і т. п. Неколхозник може мати у власності худобу, птицю, виробничий реманент і т. п. Наприклад, у невеликих містах часто можна зустріти «золотарів» (асенізаторів), що у приватній власності посідають коні, реманент (вози і бочки тощо), мають сільсько-господарські машини, реманент для ведення господарства (щоб мати сіно, солому, зерно для коней) і для своєї промислової діяльності мають легальний промисловий патент від уряду (Фінансового відділу). Формально в ССРП право приватної власності не скасоване, але обмежене. Теоретично можна посідати у власності (неколхозникові) і дві чи три хати, але практично людина їх для власних потреб зужити не може, а коли буде віднаймати, то податки за цю підприємчу діяльність будуть такі великі, конфіскаційні, що людина фактично здійснити право власності в цьому випадку не може і мусить «зайвину» продати.

Хата і садиба неколхозника автоматично по смерті його власника переходить у власність безпосередніх і безспірних спадкоємців, чи кому це власник завіщає. В хаті ж колхозника по смерті батька-матері може жити його син колхозник, коли він при життю батька-матері в цій хаті жив. Коли він, цей син-колхозник, жив у цьому ж колхозі нарізно від батька-матері, то він жодного права до хати і садиби своїх батьків по їх смерті не має. Коли ж би цей син або дочка були наприклад, учителями або якими урядовцями, що їм пощастило вийти з колхозного стану, але жили з батьками-колхозниками в батьківській хаті, то по смерті батьків ха-

та їм не належить і вони зобов'язані платити колхозові орендну плату, чи, на пропозицію колхозу, хату залишити.

Колхозник не має права посідати нічого у приватній власності так, як це право мають інші люди, що не є колхозниками.

Легальні норми праці колхозника

Сам колхозник, його дружина, діти, починаючи від шкільного віку і старі, до смерті мають обов'язок працювати в колхозі. Інші шари населення, неколхозники, такого обов'язку праці не мають. Наприклад, коли в неколхозній родині є чоловік у віці до 60 років, жінка, кількоро дітей у віці не старше 18 років, стара мати понад 55 років і батьки понад 60 років, то з цієї родини обов'язок праці має лише один чоловік у віці (від 18) до 60 років. Вся решта людей є вільна від обов'язку праці, а коли хто з них і працює, то з доброї волі і кожного часу працю може залишити. Коли ця родина є колхозною і в ній немає дітей дошкільного віку, то всі члени цієї родини зобов'язані працювати в колхозі. Легальною межею обов'язку праці для неколхозника є його вік — до 18 років або після 60 для чоловіків і 55 років для жінок, коли вони переходять в категорію пенсіонерів. Пенсія дає невелику матеріальну поміч і є легальним моментом звільнення від обов'язку праці. Старий колхозник пенсійного віку не має. У «пенсійному» віці з колхозника тільки знімається обов'язок виконання означеного на рік мінімуму «трудоднів» і він зобов'язаний виробляти «трудодні» «по силі спроможности». Коли старий

колхозник вже фізично неспроможний виконувати в колхозі ніякої праці, то тоді цьому колхозникові з колхозу може бути видавана допомога.

Колхозник не має пенсійного віку і не дістає жодної пенсії чи допомоги в зв'язку з досягнення пенсійного віку, а лиш після переступлення ним — для чоловіків 60 років і для жінок 55 років — пенсійного віку і при фізичній неспроможності до будь-якої праці ця стара людина може дістати допомогу, розмір і характер якої — одноразова, постійна, гр'шми, натурою і т. п. — легально не має ніякої зобов'язуючої сили і залежить від волі управління колхозу.

Колхозник правно не включений у систему соціального забезпечення і тому, коли колхозник хворий або покалічений та у висліді цього неспроможний працювати (тимчасово чи постійно), — не дістає жодного легально встановленого забезпечення. Він може дістати одноразову, тимчасову чи й постійну допомогу, яку йому може дати управління колхозу і про те чи дати чи не дати цю допомогу, її розмір і характер (збільшення, зменшення чи в'дкликання) встановлює управління колхозу й управління колхозу в цих справах не є зобов'язане жодними зобов'язуючими легальними нормами.

Платня колхозника за працю, що її розмір означається кількістю днів, що їх колхозник відпрацював, в поєднанню з кількістю і якістю зробленої праці (продукції), легально не означена і колхозник не має права домагатися від колхозу жодної платні. Наприклад, коли у висліді тих або інших причин, після заборання дер-

жавою всієї колхозної продукції, після залишення частини продукції на насіння і для годівлі худоби, для видачі колхозникам плати за їх працю не залишається нічого або майже нічого, то колхозник не дістає жодної плати і не має легального права її домагатись. Коли навіть управа колхозу при т. зв. розподілі продукції в кінці року і визначила колхозникові для виплати якусь платню, а коли колхозний скарбник вкраде гроші і їх не віднайдуть, то колхозникові платня не буде сплачена. Колхозник не має права судового позову до колхозу за будь-що, що виникає з виконання ним праці в колхозі. За працю в колхозі колхозник не дістає жодної зобов'язуючої колхоз платні. За працю колхозник дістає «милостиню» (або її не дістає) в час, в розмірах і формах, які довільно встановлює держава по закінченню річного обсягу робіт у колхозі.

Колхозник не має легальної платні за його працю. Неколхозники легально платню мають — її розмір, порядок виплати і т. п. наперед означені і незалежно від того, що трапилось би в підприємстві, установі, закладі, де робітник чи службовець працює, — ця платня буде виплачена. При невиплаті, робітник, службовець, приватний контрактор (як от згадані вище «золотарі»), мають легальну можливість шукати виплати платні через суд.

Робітний час праці колхозника не означений. Для колхозника на рік встановлюється означений мінімум трудоднів. Цей мінімум колхозник повинен виробити. Цей мінімум ніде і ніяким актом легального права не встановлений. Поста-

нови ЦК (ВКПб) КПСС час від часу встановлюють лише »директивні« пересічні норми цього обов'язкового мінімуму трудоднів. Останні мені відомі норми з-перед війни для України були 240-280 трудоднів на рік. (Для центрально-європейської частини Московщини — 140-180 трудоднів на рік, — майже подвійно менше, ніж для України.) З поодиноких газетних повідомлень після війни видно, що мінімум трудоднів в Україні досяг 300 на рік. Одиницею якісної оцінки є трудодень. Трудодень обрахований в той спосіб, що пересічної сили мужчина за 10 годин праці на означеній роботі повинен зробити означеної якості певну кількість роботи. За основу для вирахування трудодня було взято оранку плугом землі кінним тяглом: виорати 0,6 гектара землі пароконним плугом на певну глибину і широчину скиби на означеному ґрунті працею одної дорослої людини (мужчини) було прийнято за одиницю виміру — »трудодень«. Коли мужчина косив соскою траву і викошував встановлену норму, скажімо, 0,5 гектара, то з уваги, що ця робота тяжча, ніж оранка, йому нараховувалось 1,2 трудодня, коли в'н скоротив або сівалкою і виконував денну норму кількості і якості роботи, то йому нараховують за цей день праці, з уваги на те, що це фізично легша праця, ніж оранка, не цілий трудодень, а 0,8 — 0,9 трудодня. Жіночі роботи, будучи оцінювані мужеським трудоднем, як от сапаня, проривання буряків, копання їх, чищення, доїння корів і т. п., ніколи не оцінюються, при виконанні встановленої кількості праці і її якості, цілим тру-

доднем, а завжди менше. Отже жінка, коли увесь час працюватиме на »жіночих« роботах й увесь час виконуватиме встановлені норми виробки і належної якості, за 240 днів праці ніколи не може виробити 240 трудоднів, а приблизно на третину менше. Отже, щоб виробити »мінімум« 240 трудоднів, жінка, увесь час виконуючи норми числа праці і даючи вимагану якість праці, щоб виробити 240 трудоднів, повинна працювати щонайменше 310-340 календарних днів. Приймаючи до уваги це, а для мужчины ще й те, що 300 трудоднів є недалеко від максимального числа календарних днів у році і, приймаючи до уваги перешкоди в праці фізичної натури (наприклад, в Україні надворі, на відкритому повітрі, в час осінніх дощів взагалі неможливо працювати і т. п.), виробити мінімум трудоднів за рік фізично неможливо, а тому для колхозників встановлено обов'язуючий час праці »світляний день«, цебто поки видно, від світанку до пізнього вечора і все більше і більше робіт провадиться при штучному освітленню, вночі — оранка, копання і чищення буряків, молочення і т. п.

Від колхозника вимагається виробити трудодень, цебто означену кількість і означеної якості роботи незалежно від часу фактичної роботи, яку на це треба затратити. Колхозник не має легалізованого робітного дня праці і, коли колхозник за тиждень часу праці не виробить бодай 5-6 трудоднів (цебто не буде давати виробки, що забезпечувала б виконання річного мінімуму), то його за те карають — штрафують скресленням й уневаженням кількох уже виробле-

них трудовнів. Наприклад, коли колхозник виробив за місяць 10-15 трудовнів, пропрацювавши 20-25 календарних днів, то його управління колхозу може покарати «скороченням» 2-3 трудовнів. На фабриці всілякими заходами робітника заставляють виробляти максимум продукції, але він працює означений час денно — 8 чи 9 годин (48 годин на тиждень), а коли й примушують працювати додатковий час, то за цей час додатково платять. За невиконання норми праці на фабриці робітника не штрафують.

Діти колхозників від шкільного віку до 16 років мінімуму трудовнів не мають, але мають обов'язок праці — на вимогу управління колхозу батьки зобов'язані посилати дітей на працю, але вироблені дітьми трудовні на заповнення річного мінімуму трудовнів батьків не зачисляються, хоч при нарахованнях річної платні, яка формально зветься «розподіл річних прибутків колхозу», на рахунок батьків зачисляються. Наприклад, коли батько виробив 240 трудовнів (норма 300) і нелітні діти 60 трудовнів (літні діти, дорослі члени родини мають норми мінімуму кожен особисто), то батькові не зачисляється, що він виконав річну норму і за це з нього можуть щось стягнути порядком штрафу, але до начислення оплати зароблени дітьми трудовні приймаються.

Легально колхоз є типом нібито кооперативної організації. Але з цієї організації колхозник не може виступити. Головою цієї організації формально ніколи не буває член цієї організації колхозу. В паспорті голови колхозу на означення соціального стану сто-

їть «служачій», а не «колхозник», як в паспортах колхозників паспортизованої зони. Для «отвода і глаз» цей голова колхозу інколи вписується (не завжди) в склад членів колхозу, але в його особистому паспорті означення «службовець» або «робітник», цебто соціально інша, не кріпацько-колхозна, категорія ніколи не міняється, цебто його правна соціальна категорія не є колхозною. Він може втратити посаду із-за нездатности, бути покараний за злочини, але у висліді цього його хата в колхоз не перейде, а після відбуття кари він у колхоз, як колхозник, не повернеться, хоч би навіть йому довелось виконувати тяжку, неприємну і малооплатну роботу.

Соціально-правне становище голів колхозів є одним із тих злодійських трюків московського права, який відкриває суть того базправства, що там існує. Зрідка трапляється, що голова колхозу є колхозником, але це, звичайно, є активіст з колхозників, наразі безпаспортний, що пробивається вгору. Як тільки він стає головою колхозу, то він дістає паспорт зі штампелем «служачій», цебто стає соціально-правно неколхозником та у випадку чого, навіть для нього злому, він у стан колхозника більше не повертається, хіба що сам того захотів би. В колхозі він дістає постійно означену заробітну платню з загальних ресурсів колхозу і пенад це йому нараховується подвійна норма трудовнів.

Колхозник не має права вибору своєї праці. Робітник чи інший неколхозник це право мають. Колхозник зобов'язаний кожночасно працювати на тій роботі і там, де йому вкажуть,

в тому й поза колхозом. Коли управління колхозу за розпорядженням («разнарядка») влади на сезон або тимчасово відправляє колхозника за межі колхозу на які державні лісо-розробки, добувати торф, направляти чи будувати дороги і т. п., то колхозник не має ніякого права відмовитись від такої праці. Робітника фабрики чи заводу розпорядженням адміністрації чи влади відправити чи перевести, тимчасово чи постійно, на інше підприємство без його згоди не можна. Молодий колхозник не може вибрати собі професії чи фаху за своєю ініціативою, а повинен брати той фаховий профіль праці, який буде вказаний управлінням колхозу.

Колхозник не має права на освіту

Оминаючи цілу систему соціальних й економічних відносин, виворених колхозною системою, що фактично унеможливило для колхозника здобуття освіти, колхозник легально позбавлений права на освіту. Молодий колхозник, що здобув середню освіту, не може вступити до високої школи інакше, ніж з дозволу управління колхозу. Без писаної довідки управління колхозу висока школа не має права приймати до науки колхозника. Такого обмеження не мають діти інших прошарків населення, зокрема робітників. Легально управління колхозу має право відпустити молодого колхозника на науку у високу школу. Легально це не звільнює цього молодого колхозника по закінченню науки від обов'язку вернутися в колхоз, до якого він належить. Але тому, що практично колхозника з високою освітою не

можна повернути в колхоз з соціально-політичних поглядів і що його, звичайно, по закінченню високої школи, уряд скеровує на працю за своїм фахом (звичайно поза місцем народження чи походження цього колхозника) та що у висліді цього змінюються його соціальні позиції, — він дістає звільнення від колхозного кріпацтва і інші прошарки населення поповнюються вихідцями з колхозників на вищих соціальних позиціях, що є небажане для Москви, — то право управління колхозів відпускати кріпаків-колхозників у високу науку обмежене тим, що управління колхозу не може відпустити молодого колхозника в науку, якщо цей молодий колхозник по закінченню середньої школи не відпрацює «задовільно три роки в колхозному виробництві». Практично це означає, що навіть право управління колхозів відпускати колхозних рабів у науку ліквідоване, бо три роки колхозної праці молодого колхозника по закінченню середньої школи роблять його непридатним скласти іспити до високої школи, а фізично він становиться «застарим» для початку науки у високій школі (21-22 роки).

Заключення

А. Легально-правне становище колхозника в Україні є в ґрунті відмінним від легально-правного становища всіх інших соціальних прошарків населення, в тому числі робітників.

Колхозник є абсолютно безправним рабом рабовласника держави і не посідає жодних прав особи, які мають інші люди, неколхозники.

Б. З 43 мільйонів населення України в сучасних межах

УСРСР, є до 34 мільйонів українців. Коли прийняти до уваги, що в Україні в колхозах є до 25 мільйонів людей і всі вони є українцями з уродження (серед колхозників людей інших національностей — москалів, жидів і т. п. є зникло мала кількість — кілька тисяч), то з цілого природньо-українського населення, що живе в Україні в межах УСРСР, до 75% є в колхозному рабстві, цебто три четверти нашої нації перебуває в стані абсолютного фактичного і легального соціалістичного рабства.

В Україні біля 9 мільйонів українців неколхозників, цебто лише четверта частина цілого українського з природи населення, легально є вільними соціально людьми і формально користуються тими легальними соціальними правами, що їх має неукраїнське населення України — москалі, жиди і інші, які в колхозах не перебувають.

В. З цілого московського населення ССРСР у колхозах перебуває лише біля третини московського населення (біля 27-29 мільйонів) і московський колхозник має ґрунтовно відмінний легальний статус, ніж український. Зокрема і передусім він є зобов'язаний мінімумом обов'язкової праці для колхозу удвічі меншим, ніж колхозник в Україні — пересічно для центральної етнографічної Московщини три дні на тиждень; в Україні більше 6 днів на тиждень. Це одно вказує на фундаментальну різницю проблеми колхозного кріпацтва в Московщині й в Україні. В Московщині лише третина населення є в колхозному кріпацтві, а тягар цього кріпацтва подвійно легший, ніж в Україні — і при тому якісно

відмінний, бо московський кріпак має приблизно половину часу в році вільного від колхозного обов'язку і цей час може використовувати за власною волею; український колхозник вільного від колхозного обов'язку часу не має.

Г. Стан неколхозних шарів населення в ССРСР в соціальному змісті легально в засаді є тим самим, що й у вільному світі поза межами ССРСР і його системи. Різниця між легально-правним соціальним становищем неколхозного населення в ССРСР і західного світу є не **легально-якісна**, а **соціально-кількісна**. Легальна і фактична соціальна природа робітника в ССРСР є така сама, що й на заході: він індивідуально є легальним суб'єктом соціальних позицій; він має індивідуальну роботу і індивідуальну заробітну платню перед початком роботи означену; він має право посідати індивідуальну приватну власність (хату, садibu); він має означену легально особисту волю; він має легальне право на родину (до повноліття дітей держава їх не відбирає у робітника) і його дружина не є об'єктом соціальних прав держави, оскільки робітник дає утримання своїй дружині.

Колхозник легально є соціальним рабом, відповідника для якого в західному світі немає. Московський колхозник є піврабом оскільки він має легальну можливість приблизно половину свого часу уживати для діяльності поза колхозом. Український колхозник є абсолютним рабом, бо він не має легального права для діяльності поза колхозом.

Г. Проблема знесення колхозного рабства в Україні є проблемою знесення рабства

нації, бо три чверти нації є колхозниками.

Я думаю, що українська думка на еміграції перебуває під впливом московської пенетрації, коли улягає московській пропаганді про те, що соціально-легальні позиції колхозників і інших неколхозних шарів населення, зокрема робітників, є тотожними. Український робітник в Україні є гноблений політично (національно), висискуваний економічно (низька заробітня платня), винищуваний культурно (русифікація і т. п.), але він має елементарний мінімум соціальної волі. Колхозник же в Україні жодної соціальної волі не має.

Я думаю, що ми повинні докладно вивчати легально-правне становище колхозника в Україні, його соціальне й економічне становище в цілому універсумі буття людини і дати серію джерельних праць, що розвіяли б московський туман про соціальну тотожність «соціалістичного робітника і соціалістичного селяни-

на-колхозника». Це потрібно для того, щоб паралізувати відповідну дезорієнтуючу московську пропаганду у вільному світі і потрібно для того, щоб правильно орієнтувати українську визвольну думку, що завтра керуватиме визвольною бсротьбою нації, бо на це завтра українська національно-визвольна революція українському робітникові не принесе і не може принести ЯКІСНОЇ зміни його природи, соціальної функції. Ця революція тільки КІЛЬКІСНО поліпшить його соціальні позиції і становище та визволить його національно-політично. Для українського селянина-колхозника українська національно-визвольна революція має принести саме ЯКІСНУ зміну його соціального стану — з соціального раба стати соціально вільною людиною.

Знесення колгоспного рабства — це одночасово є знесенням державно-політичного рабства нації. Знесення колхозного рабства є визвсленням нації.

Молоді поети в Україні

Петро КІЗКО

Українській спільноті на чужині, а в тому й нашій молоді, відомо, чим закінчилася хрущовська «відлига» й «лібералізація партійного курсу» в ділянці української літератури: частині українських письменників (Первомайському, Голосанівському, Антоненкові-Давидовичеві, Ліні Костенко,

Анатолієві Хорунжому, Василеві Швецю та ін.) московські цензори наказали «виправити лінію своїх творів», наблизити ті твори до потреб і вимог «народу» (читай — партії), а другій частині взагалі закрили дорогу до літературних видавництв і пресових органів. До цієї другої частини гнаних

і переслідуваних письменників належать: Іван Драч, Микола Вінграновський, Євген Коротич та ін. Не знаємо, чи большевицький погром над цією групою молодих поетів закінчився лише моральною стороною справи, чи, може, декотрі з них розділяють долю колись репресованих поетів і письменників Мисика, Гжицького, Антоненка-Давидовича, Зінаїди Тулуб, О. Вишні та ін. В усякому разі, після «ідеологічних прочісок» в українській літературі, dokonаних Ільчовим та його підручними сатрапами з наказу Хрущова, — згаданих імен талановитих молодих українських поетів в українських літературних періодичних публікаціях не видно.

Але є відрадний факт, що Москві ніяк не вдається звести української літератури на рідних землях, зокрема поезії, до соцреалістичного примітивізму й трубадурщини на зразок, як то було в 20-30-х роках, коли такі комсомольські тодішні поети, як П. Усенко, писали вірші типу: «лави ідуть каесемові...» І це надзвичайно характеристичний факт для оцінки духовости українських молодих генерацій взагалі: після погрому одного покоління, немов після бурі, виростає нове, свіже, далі живе, негнуте, тверде покоління, що йде або принаймні прагне йти самотнім шляхом своєї оригінальної творчости, незалежної від

московського примітивізму і вульгарности.

Потвердженням цього є новий наросток цілком молодих сучасних поетів в Україні, які, можливо, не мають ще й однієї своєї друкованої поетичної збірки, а вже їхні вроздріб друковані поезії в періодичній большевицькій пресі привертають до себе чималу увагу та інтерес. Впадає в очі оригінальність і свіжість форми та глибокий зміст поезій цих молодих авторів.

Олександр Завгородній, наприклад, опублікував у жовтневому числі харківського літературного журналу «Прапор» два вірші. В них поет висловлює глибокі, хвилюючі думки про велетенську, прямо неземну любов матері до своїх дітей і таке ж любовно-інтимне відношення дітей до матері:

Мама!

Не треба перекладачів —
Це слово зрозуміле всьому
[світу.
Воно мені завжди в дорозі
[світить —
Безсмертне слово з двох скла-
[дів.

Коли б ми всі,
Усі-усі слова згадали,
Що над колискою їх мама
[прямовляла,
То за своє життя і слова не
[сказали б,
Яке могло б образити її.

Це фактично весь вірш.
Скупий на слова, але ж який

багатий на думки, емоції! Нам важко сказати, під чиїм впливом писав Ол. Завгородній цей, сповнений філософічних роздумів, вірш, але одно нам ясно, що такий вірш народитися під впливом »соцреалізму« не міг.

Микола Шаповал, Олександр Шугай, Віктор Лазарук, Валерій Гончаренко, Борис Демків, Михайло Литвінець, Микола Петренко, Олесь Лупій, Віктор Корж, — усе це імена поетів, що їх не знають широкі кола читачів не тільки за кордоном, але й в Україні. Проте, ці молоді поети мають твори, з якими не соромно показатися навіть на арені, ска-

зати б, світової літератури. Щоб не зупинятися окремо на аналізі їхніх поетичних творів, дозволимо собі подати окремі вірші цих поетів для оцінки загалу нашого молодого читачького кола. Скажемо тільки вкінці загально: українська нація така багата на мистецько-літературні таланти, і така міцна й тверда в своїй духовій настанові супроти кожного окупанта її землі, що навіть такий дикій і жорсткій імперіялістичній державі, як ССРСР, не вдається і ніколи не вдається зробити з України »малоросійську провінцію«...

Надія ПРИХОДЬКО

Н І Ч

Коли б хто знав, які то ночі
У нашім краї чарівні?
Верба схилила стан дівочий
На сині води весняні.
Знизала з хвиль собі намисто,
Когось чекає край села,
Дістала жмут зірок вогнистих,
Пестливо тулить до чола.
Скотився місяць з небозводу,
І до верби тієї — вроди
Шукає броду у ріці.

*

Коли ти гладити русе пасмо кіс
Великою незграбною рукою,
На серці тоді хороше до сліз,
А в серці стільки затишку й спокою.
Тоді нехай чи дощ, чи буревій,
Чи блискавка вогниста гне підкови, —
За людське щастя йти на ревний бій
Й перемагати я тоді готова.

Олександр ШУГАЙ
(Нар. 1940 р. на Сумщині.)

В ПОСУХУ

На шлях закурений
Калини
Побляклі вибігли кущі.
Зів'яло листя.
Корінь гине.
Давно-давно були дощі.
Тяжкі полям терпіти муки.
Поля благають: пити, пить.
І осокір дебели руки
Підняв, щоб хмару зупинить.

Микола ШАПОВАЛ

Я РОДИВСЬ...

Я родивсь між горою і морем,
Море плакати в мене училось.
Море вчилось виплакувати горе —
Аж гуло,
Рокотало,
Брунилось.
Море вчилось у мене шуміти,
Білопінними хвилями грати.
Моїм щастям училося жити,
Одягаться у зоряні шати.
Море вчилось у мене сміятись,
Хоч і мало було того сміху.
Одного лиш не вміло: знущатись
Із малого великим на втіху...
Я родивсь між горою і морем,
І гора в мене вчилася, люди,
Берегти мене мовчки од горя,
Від намови, брехні і огиди.
І гора в мене вчилася мовчати,
Вона в мене училася жити.
У вразливому серці ховати
Щастя й радість мінливого світу.
Бо гора в мене вчилася думати,
Спершу думати, ніж кинути слово.
Одного не навчилася: глузу
Над чуттям людської любови.
...То ж коли я піду з цього світу —
Море буде ще вічно шуміти.
А гора — недоріка горбата —
На сторожі мовчання стояти.
Бо то я. То мій шум.
То мовчанка моя моїх дум.

Валерій ГОНЧАРЕНКО

(Нар. 1942 р. в Луганській області.)

ЗАМІСТЬ МОНОЛОГУ

Бути променем, хоч краплиною,
Лиш світитися Україною.
Бути вітром, затятим вітром,
Спів про неї нести по світу.
Бути колосом, хоч зерниною.
Тільки б нею... нею — Україною.
Україною, і вдень і нічю
Наді мною твоя любов.
І твоє степове обличчя.
Із бровами густих дібров...
Що мої перемирії варті
Перед шелестом верб гнучких!
Буду просто стоять на варті
Неповторних пісень твоїх.
Крізь пожовклі сумні листи —
Як великий пахучий сонях —
Буду серце в грудях нести.

ЛІТРАТУРНИЙ КОНКУРС «АВАНГАРДУ»

Редакція пресового органу Центральної Управи Співки Української Молоді має приємність оголосити конкурс на літературний твір.

Умови конкурсу такі: Літературний твір у формі оповідання, новели або нарису українською мовою повинен бути об'ємом не менший, ніж 20 повних сторінок машинопису через один пропуск (інтервал).

Твір мусить мати незаперечну національно-виховну вартість для української молоді.

За твори, яким запрошені нами безсторонні судді признають три перші місця, ЦУ СУМ призначила такі нагороди:

I-ша нагорода — 50 доларів

II-га нагорода — 25 доларів

III-тя нагорода — 10 доларів

Для забезпечення повної безсторонності суддів, готові твори просимо підписувати спеціально для цього конкурсу вибраним псевдонімом. В окремому запечатаному конверті, підписаному тільки тим самим псевдонімом, треба подати правдиве прізвище і адресу автора та вказати як автор бажає підписати свій твір у випадку публікації його.

Застерігаємо за собою право опублікувати в «Авангарді» за авторський гонорар теж твори, яким судді не признають одного з трьох перших місць.

Внески на конкурс треба присилати, найпізніше до 1-го червня 1964 року, на адресу:

Union de la Jeunesse Ukrainienne Comité Central
72, Boulevard Charlemagne, Bruxelles IV, Belgique.

У 400-ліття з дня народження Шекспіра

Проф. Володимир ШАЯН

В цьому році весь англомовний світ та численні інші країни культурного світу вшановують пам'ять та славу найбільшого поета Британії Віліяма Шекспіра з нагоди 400-ліття з дня його народження.

Він був охрещений 26-го квітня 1564 року і, як заключають учені, народився або 23 квітня або декілька днів раніше того ж року. Вже ця подробиця вказує, що біографія Шекспіра стоїть на дуже непевному фактологічному ґрунті в світовому Шекспірознавстві.

Він помер 23-го квітня 1616 р. Його велика, всесвітня слава прийшла по смерті і зростала із століттями, як це, звичайно, буває із великими письменниками й мислителями.

Перше повне видання його драм (т. зв. видання фоліо) появилось щопиш 1623 р. До того часу появлялися за його життя й після смерті тільки окремі видання його 18-ти драм від 1594 до 1622 року (т. зв. видання кюорто). Про всесвітнє значення Шекспіра трудно було б у той час навіть згадати.

Батько Шекспіра, Джон, був різником, ремісником і купцем та рівночасно шанованим громадянином міста Страдфорду над річкою Авон, сьогодні славному на весь світ та відвідуваному безчисленними туристами тільки задля того, що саме там, а ще докладніше, — на його тодішньому передмісті, народився син Віліям. Шекспірів було в Англії і в тому містечку багато, але тільки один із них відомий сьогодні цілому світові як «Шекспір». Батько Джон став навіть

радним міста (олдерман), а також справував деякий час сулейський громадський уряд, за що отримав право мати свій родинний герб. Мав досить численну родину.

Дуже мало є певних даних про молодість Шекспіра. В містечку була гімназія і, мабуть, там навчився Шекспір латини й греки, що відкрили йому очі на превеликий світ історії людства. Мусів бути буйним у молодості. Знаючи його темперамент із його творів, ми легко повіримо цій теорії. Одружився, маючи 18 років. Кажуть деякі вчені, що любив він «полювання» в околичних лісах, що вважалося незаконним (т. зв. поучінг). Мабуть тому, що був на цьому приловлений і грозила йому судово кара, довелося йому покинути рідне містечко і піти у широкий світ пригоди. Тут біографи безраді, бо якраз про ці роки знаємо найменше. Цей період мав би зачатися 1584 р., себто у преясний час, коли йому було 20 років.

Які б там не були його пригоди, він опинився в одній із лондонських театральних компаній, де, згідно із звичаєм, мусів зачинати свою кар'єру як парубок до коней і обслуги, заки дістав «ролю» як актор і заки став... великим драматургом.

Доля вела його за руку крізь буйні пригоди, як і Шевченка, і після важких проб характеру завела їх обох на відповідне місце. Тільки що в Англії не карали англійських поетів Сибіром, хоч і тут деякі учені чи реформатори каралися в'язницею.

Від того часу можемо вже слідкувати за життям актора, драматурга, режисера дещо докладніше, принаймні на основі перших видань його творів, у виданні куорто, як теж видань його поем і віршів. Вчислім хоч заголовки його преславних драм, зазначаючи приблизні роки їх написання, а також першого видання куорто.

«Генрих VI» (у трьох редакціях, із яких перша викликає сумніви, чи вона написана Шекспіром, чи у співпраці з іншими, головню Марловом, 1590-92, друк 94 і 95), — «Ричард III», 1592-93 (друк 97), — «Комедія помилок», 1592-93, — «Тит Андронік», 1593-94, (друк 94), — «Покорення Злісниць», 1593-94, — «Два Пани із Верони», 1594-95, — «Втрачені заходи любови», 1594-1595, (друк 98), — «Ромео та Джулетта», 1594-95, (друк 97, 99), — «Ричард II», 1595-96, (друк 97, 1608). — «Сон ночі повного літа», 1595-96 (друк 1600). — «Король Джон», 1596-97, (сумнівної оригінальності?) — «Купець із Венеції», 1596-97, (друк 1600), — «Генрих IV», 1597-98 (друк у двох редакціях 1598, 1600) — «Багато галасу із нічого», 1598-99 (друк 1600) — «Генрих V», 1598-99 (друк 1600) — «Юлій Цезар», 1599-1600, — «Веселі пані із Віндзору», 1599-1600, (друк 1602), — «Як собі бажаєте», 1599-1600, — «Дванадцята ніч», 1600-01, — «Гамлет», 1600-01, (друк 1603, неповне, друге 1604), — «Троїл і Крессіда», 1601-02, (друк 1609), — «Добрий кінець — усе добре», 1602-03, — «Мірка за мірку», 1604-05, — «Отелло», 1604-05 (друк 1622, посмертне видання куорто) — «Макбет», 1605-06, — «Король Лір», 1605-06, (друк 1608), — «Антоній і Клеопатра», 1606-07, — «Коріолян», 1607-08, — «Тимон Атенець», 1607-08, —

«Перікль», 1608-09, — «Кімбеліна», 1609-10, — «Зимова повість», 1610-11, — «Буря», 1611-12, — «Генрих VIII» 1612-13, — «Благородні свояки», 1612-13.

Крім драм, Шекспір вніс у світову літературу свої славні сонети. Їх основне видання появилася у 1609 р., хоч і до того часу Шекспір друкував свої окремі збірки поем чи віршів вже від 1595 року.

Із текстами Шекспіра учені мають багато клопоту. Велися й ведуться довгі дискусії, котрі поеми і драми справді написані Шекспіром, а котрі тільки видані під його іменем. Я відмічав, як сумнівні, тільки ці видання, де оцінки учених менш-більш устійнені.

Сьогоднішнє Шекспірознавство — це величезна бібліотека сама для себе. Існує навіть теорія (тепер закинена), що автором Шекспірових драм був славний політик, діяч та великий мислитель Франсіс Бейкон. До сьогодні існує Товариство ім. Бейкона, яке цю теорію підтримує.

Шекспір, як славний і за життя драматург та поет, безсумнівно мусів знати й стрічатися з великими сучасниками, хоч драматурги, а зокрема актори зовсім не тішилися такою пошаною, як сьогодні.

Шекспірознавство новітньої доби що раз глибше відкриває Шекспіра філософа, Шекспіра — знавця глибинних і таємних рушійних сил людської душі.

Саме такий Шекспір здобув собі всесвітню славу.

Його «земська слава» за життя принесла йому деякі доходи головню із театральних вистав. У 1597 році Шекспір купив собі хату з городом за ціну 60 фунтів — і це є один із нечисленних «документальних» фактів із біографії Шекспіра. Там жи-

ли його батьки і там теж після смерти батька (1601) і матері (1608) поселився на відпочинок та спокійне життя Шекспір, покинувши Лондон коло 1610 р. Він не зірвав однак усіх зв'язків із Лондоном і надалі писав свої драми.

Під час одної вистави його «Генриха VIII» згорів славний театр «Глоб», загорілася його солом'яна стріха. У славному театрі, де найчастіше ставилися драми Шекспіра й де він сам виступав як актор (наприклад, як Дух Короля Гамлета у «Гамлеті»), не було декорацій. Глядачі мусіли собі їх уявити. Було там багато інших «умовностей» і «недійсностей» у відношенні до модерного театру. Правдивими були однак людські характери і доля людини, залежна від її власної дії, злоби, амбіції, зазвисті, чи теж її чеснот відваги, чести, вірності, служіння правді.

Багато краще, чіткіше й повнішими картинами із справжньої історії, ніж це було у трагедіях класичної Греції, Шекспір показує «таємний круг долі» героя від моменту трагічного конфлікту, через напругу і кульмінацію боротьби аж до моменту «трагічного поєднання з долею» героя, при рівночаснім усвідомленні його трагічної вини.

Шекспір увійшов у світову літературу як великий знавець правдивої історії очевидно, не зовнішніх подробиць, бо у Шекспіра стріляють гарматами за часів Цезаря — але правдивого її внутрішнього змісту й закономірності. Хіба ніхто так як він не насвітлив у згущеному до одної драми образі великого комплексу суспільних та державно-політичних питань про воду, маси, Цезаря, Брута, Антонія, так глибоко і так ядерно як він.

Він уважав, що історична

драма — це абстракція історії і в своїм монументальнім «Гамлеті» показує цю «абстракцію» як філософське питання історичного «бути або не бути».

Шекспір не віджився і не перейшов до історії як безсмертний, але вже не зрозумілий «клясик». Його твори живі й сьогодні, після трьох із половиною століть і сьогодні у нових величавих картинах великого фільму сприймають їх мільйони глядачів. Це, мабуть, і не снилося режисерові театру «Глоб» під стріхою.

Шекспір безсмертний.

Дальші досліді відкриють Шекспіра не тільки як історіософа, себто філософа історії, але й великого державного мислителя, що прагнув своїми драмами піднести свою націю до висот героїчного ідеалізму. Шекспір був безсумнівно втіленням Духа Нації своєї доби. Своєю духовістю і розумінням законів історії та людської дії він був мудріший і цінніший, ніж короновані володарі його доби. Він свідомо давав їм «науку» ідеології і державного думання у своїх драмах.

З нагоди такої дати напрошується порівняння Шекспіра з Шевченком. Але це можна зробити тільки на основі глибокої аналізи їх світогляду та їх ідеології.

В цьому короткому огляді можемо ствердити понад усякий сумнів, що оба вони були провідними духами своєї доби і своєї нації, виразниками душі та ідейно-моральних станів нації у розвитку людства.

В цьому основа їх ривності і подібності.

А різниці — це різниці долі й історії двох націй, що їм не в один час було даним відігравати важливу, чи провідну роль у театрі розвитку людства.

УСТИМ КАРМАЛЮК

Проф. Валентина ШАЛІ

Устим Кармалюк — мужній борець проти царського феодално-кріпосницького гніту в Україні, був безстрашним месником за тяжку долю кріпаків. Ім'ям Кармалюка, що стало легендарним ще за життя його, з повним правом пишається український народ.

Діяльність Кармалюка припадає на першу третину XIX ст. Був це період посилення кріпосницької експлуатації, період нового капіталістичного способу виробництва. Капіталістичні відносини розхитували феодално-кріпосницькі підвалини, руйнували також замкнений, натуральний характер селянського господарства, викликали розшарування селян. На селі почали створюватись дві групи селян: заможня верхівка, яка збагачувалась за рахунок експлуатації своїх селян, і зuboжілі, розорені селяни, які жили в основному з поденних та сезонних заробітків.

Але основним злом селян була особиста й економічна залежність селянина від поміщика, тяжка панщина. Економічною основою панщинної системи була феодална власність на землю, нерозривно зв'язана з правом експлуатації «дарової» праці селян. В руках поміщиків знаходилась тоді основна частина орної і сінокосної землі, а також масиви лісів. І так, на правобережній Україні, поміщикам (переважно чужонаціональним — Ред.) належало близько 75% усієї площі землі. Виключно від поміщиків залежали розмір і місце розташування селянсь-

ких наділів. Збільшуючи виробництво хліба та інших продуктів землеробства, що йшли на продаж, поміщики розмірювали за рахунок селянських наділів свою ріллю. Багато поміщицьких селян зовсім не користувалися землею, лише садибою. Селяни, позбавлені землі, переводились у дворові, а також на «місячину» (щоденна панщина з мізерним натуральним пайком).

Царське московське законодавство надавало поміщикам виключне право на працю, майно й особу селянина. Поміщики чинили над селянином свій суд і розправу. За винятком незначного числа, всі поміщицькі селяни в Україні перебували на панщині, якої розміри і час все збільшувались. За законом селяни мусіли працювати на поміщика три дні на тиждень, але більшість поміщиків вимагала п'ять, шість днів, навіть примушували працювати в неділю. Для себе люди працювали тільки ночами.

»Плачуть, плачуть бідні люди
[із панщини йдучи,
Пооблазили волам шиї, бід-
[ним людям руки«
(З народньої пісні).

Особливо тяжким видом панщини була праця на поміщицьких промислових підприємствах, число яких швидко почало зростати з другої половини XVIII ст. Посилення кріпосницької експлуатації було нерозривно зв'язане з жахливими знущаннями поміщиків над селянством. »Напівзруйновані хатини, жителі в лахміттях,

брудні й голодні діти — ось очевидні вивіски поміщицьких селян» — так писав київський митрополит Філарет.

Московський цар, як і його місцеві сатрапи, був глухий на стогони селян. Постійні злидні, голод, руйнування селянських господарств — все це було характерним для села кріпосницької епохи.

Але селяни не лише страждали, — вони й боролися. В боротьбі проти спільного ворога — поміщиків селяни вживали різноманітних засобів, як скарги до «вищого начальства», які найчастіше не давали корисних для селян наслідків, втечі селян, убивства поміщиків та управителів, підпали поміщицьких садіб і промислових підприємств, відмовлення виконувати панщину, і нарешті, збройні повстання.

Серед цих різnorodних форм боротьби значного поширення в першій третині XIX ст. набрали втечі селян. Селяни тікали не лише окремими сім'ями, а й групами і навіть цілими селами. Головними пунктами втечі були Басарабія і Кавказ.

Селяни-втікачі зазнавали жорстоких заходів від царського уряду. Зловлених утікачів відправляли в Сибір. Але, не зважаючи на поліцейсько-адміністративні заходи, втечі селян продовжувались протягом усього дореформного періоду.

Селянські рухи набрали особливо масового характеру після закінчення війни 1812 р. з Наполеоном. Під час війни і після її закінчення серед селян поширювалися чутки про волю. Але марні були сподівання селян. Це дало поштовх до нового зростання селянського руху. Великого поширення набрав селянський рух у період польсь-

кого повстання 1830-31 років. Селяни правобережної України арештовували поміщиків, виганяли управителів та економів, розподіляли між собою поміщицьке майно. Майже в усіх цих масових виступах виділялись ватажки, які, не зважаючи на переслідування з боку урядовців і поміщиків, повністю віддавалися справі боротьби за визволення з-під кріпосницького гніту. Таким був Устим Кармалюк.

Устим Кармалюк народився 27 лютого 1787 р. в селі Головчинцях, на Поділлі. Його батьки були кріпаками, належали поміщикові Пігловському. В безпросвітній темряві, у жахливих злиднях і тяжкій праці на поміщика пройшли дитячі та юнацькі роки Устима. В одній з народніх пісень про це говориться так:

»Ой у неділю вранці-рано
Усі дзвони дзвонять,
Уже ж того Кармалюка
На панщину гонять».

Кармалюк-юнак був свідком нічим необмеженої сваволі поміщика і його посіпак. Нераз доводилося хлопцеві ридати від знущань. У хлопця пробуджувався і наростає гнів до кріпосників, які нівечили життя поневолених людей і намагалися вбити в них всякі прагнення до волі.

Відбуваючи тяжку панщину юнак мріяв про вільне життя, часто виявляв непокору своєму панові. Останній жорстоко карав Устима. В 1806 р. Устим одружився з кріпачкою Марією.

Але родинне життя турбували постійні жорстокості кріпацького стану. Устима взяла на панський двір. Багато горя і знущання зазнав він протягом п'яти років на панському дворі. Стогін і зойки кріпаків

переповнювали тугою його серце, і закликали помсти над гнобителями. Устим почав виявляти все більше своє незадоволення. Його арештовано як «бунтаря». Устим втік, але його спіймали і поміщик вирішив позбутися його та віддав його в солдати. В 1812 р. Кармалюк був відправлений у 4-тий уманський полк у Кам'янець-Подільському.

Солдатське життя в кріпосницьку епоху було ще тяжчим, ніж життя кріпаків. 25 років солдатської служби, 25 років каторжного життя. Солдати були вічні каторжани і коли вони, розбиті, постарілі і майже каліки, повертались додому, то не знаходили сім'ї, яка часто вимирала, ні домівки, ні землі..

Відправа поміщиком Кармалюка в солдати знайшла яскраве відображення в народній пісні.

»Розсердився пан на мене,
Та й віддав в солдати
»Кармалюку, вражий сину,
Що з тобою буде.
Служи так, як мода!«
А в солдатах служба тяжка,
Мушу привикати,
А сам таку думку маю,
Що треба втікати».

І дійсно, Кармалюк охоплений жаждою помсти і тугою за дружиною і дітьми, вирішив за всяку ціну втекти з уманського полку. Він втікає і в 1813 р. повертається у рідні сторони. Тут зі своїми товаришами організує селянський загін і починає боротьбу проти поміщиків. Про це народ оповідає в піснях.

»Не захотів Кармалюк
Цареві служити,
Та й пішов у темні ліси
З хлопцями бродити.

Діючи методами партизанської боротьби, Кармалюк з групами селян робив напади на садиби польських, російських та українських поміщиків, забирав у них гроші і роздавав їх бідним.

Важливо, що сам Кармалюк не жив з відібраних у поміщиків грошей. Весь час він займався шевством. До самої смерти Кармалюк не залишав праці для власного прожитку. Після його смерти серед речей знайдених у нього був і маленький мішочок з цвяхами для шевських робіт.

»Кармалюк, — говорилося в одному з народніх переказів, — був чоловік справедливий, провчав панів, котрі знущалися над людьми. Бідні його дуже поважали, бо якщо візьме у багатих, то все віддасть бідним».

В очоленому Кармалюком русі брали участь поневолені селяни, солдати-втікачі, які в минулому були кріпаками, та містечкова біднота Поділля. Загони повстанців були підтримувані усім кріпацьким населенням. Ім'я Кармалюка швидко почало завойовувати серед селян повагу і палку любов. Вони вбачали в ньому людину, яка сама зазнала неймовірних страждань, ватажка, здатного очолити боротьбу за краще майбутнє. В кожній селянській хаті він завжди був бажаним гостем, з ним ділилися своїм горем, переховували його від переслідувань царської влади.

Загін Кармалюка робив напади і на сільських багатіїв, які експлуатували бідноту.

(Далі буде)

КИЇВ І ЛЬВІВ

(Продовження)

Київ був найбільшим культурним центром давньої Русі-України. 10-12 сторіччя були періодом бурхливого розвитку давньоукраїнської культури. Великого поширення в Україні в той час набули письменство та освіта. Ще до прийняття християнства в Україні була відома письменність. Християнство і заснування монастирів в Україні сприяли дальшому розвитку письменства та освіти в Києві. В 11 ст. широкого розвитку набули переписування книг і переклад їх з грецької мови на українську. Київський князь Ярослав Мудрий заснував при Софійському соборі першу бібліотеку. Незабаром у Києві виникли й інші бібліотеки, серед яких найвідомішою була бібліотека Печерської Лаври. Великий князь св. Володимир відавав своїх дітей «на книжне вчення», тобто заснував у Києві перші школи при монастирях для чоловіків і жінок. Відомо також, що і Ярослав Мудрий наказував священослужителям вчити людей грамоти. В 1086 році княжна — черниця Ганна Всеволодівна заснувала при Андріївському монастирі жіночу школу. Починаючи з 11 ст., в Києві та в Україні поширюються початкові школи-дяківки.

Нічого такого не було тоді в Московщині та в самій Москві. Там жінок тримали замкненими в т. зв. теремах (світлицях), карали тим, що закопували їх по шию в землю, а потім відрубували голову. Освіту вважали чортівською ви-

твікою, а читання і переписування книжок — чаклуванням.

Значними осередками культури і освіти в Києві були монастирі і, насамперед, Печерська Лавра. З нею зв'язана діяльність літописця Нестора, мистця Аліпія, лікаря Агапія та ін. В 15-16 ст., крім Печерської Лаври, свої бібліотеки і школи мали собор св. Софії, Михайлівський Золотоверхий монастир та ін. Давньоукраїнська культура розвивалася не тільки в монастирях. Багато українських діячів культури 11-го — початку 13-го ст. були світськими людьми.

Не зважаючи на тяжкі наслідки татаро-монгольської навали, Київ не втрачав свого значення як культурний центр у 13-15 століттях. Він відіграв провідну роль у ставленні і розвитку української національної культури, зокрема в боротьбі українського народу проти ополячення. Важливе значення мало в цій справі «Київське Братство». У 1615 році Братство заснувало київську братську школу. У 1632 році братська школа злилася з лаврською і виникла киево-братська колегія (згодом київська академія). Це була перша вища школа в Україні.

Діяльність академії в 17-18 ст. мала виняткове значення для розвитку української національної культури. В 2-ій половині 17 ст. в Києві почала діяти киево-печерська друкарня. У 1789 р. в Києві було відкрите «Головне народне училище», яке в січні 1812 р. перетворилося на 1-шу київську

гімназію. З 1809 року виникають церковно-парафіяльні школи. В 1-ій половині 19 ст. створено в Києві «Інститут шляхетних дівчат», кадетський корпус (військова школа), пансіони для аристократії, духовні училища тощо. Від 1858 р. по 1861 р. в Києві та в Україні засновуються перші недільні школи для дорослих і підлітків, де навчалися робітники ремісники та їхні діти.

Значним явищем у культурному житті України було відкриття в Києві (1834 р.) Київського університету, який став визначним осередком наукової думки в Україні. За своїм науковим рівнем Київський університет дорівнював найліпшим університетам того часу, що існували в Західній Європі. Активно діяли Товариство дослідників природи (засн. 1869 р.) Наукове Товариство ім. Т. Шевченка (засн. 1873 р.), фізико-математичне (засн. 1890 р.) акушерсько-гінекологічне (1885), фізико-медичне (1896), психіатричне (1897) та інші товариства. В 1873 році в Києві було засновано Історичне товариство Нестор-літописця, Комісію для розгляду українських стародавніх актів у Києві, Київську археологічну комісію (1843 р.). Українські культурно-освітні громади та «Просвіта», що існували в Києві, спрямовували боротьбу українського народу проти Московщини за національні права і українську національну культуру з яскравим націоналістичним забарвленням.

У 1962 році в Києві діяла 191 середніх — 155, восьмирічних загальноосвітня школа, з того — 28, інших 8; шкіл робітничої молоді — 66, шкіл-інтернатів — 9, заочних шкіл 7 тощо. Те-

пер у Києві діють 18 високих шкіл, Академія наук, Академія будівництва і архітектури, Академія сільськогосподарських наук.

У 1960 році в Києві функціонувало 5 театрів, 8 мистецьких установ, цирк, 84 клуби, 406 масових бібліотек, що нараховували 6.212.800 книг, 120 кінотеатрів, 12 музеїв, 11 спортивних стадіонів, палац спорту, палац фізкультури, 2 зимові плавальні басейни (один з яких найбільший в Європі).

За розвитком науки і культури Київ і сьогодні значно перевищує Москву, хоч столиця України перебуває під московсько-большевицькою окупацією. Сучасний бурхливий розвиток освіти і культури в Києві не є досягненнями советської влади, як про це фальшиво тлумачить московсько-большевицька пропаганда. Українська наука і культура від давніх часів була провідною і передовою. І хоч московський окупант намагається українську національну культуру поставити собі на службу, однак вона і в умовах тяжкого московського поневолення плекає національні звичаї і традиції.

Україна, українська національно-визвольна боротьба за самостійне державне існування були і є смертельною небезпекою для Москви. Це в свою чергу вимагає від московсько-большевицьких окупантів звертати особливу увагу на національний розвиток української культури, аби підпорядкувати її своїм цілям. Тому Москва створила в Києві 14 видавництв, серед них держполітвидав, держлітвидав, «Радянська школа», держсільгоспвидав, держмедвидав, «Радянський письменник» та ін., які протягом 1962 року видали 4.500

назв книг тиражем 98 тис. примірників. Виходить 58 часописів, в тому числі 14 т. зв. «республіканських», міська газета «Вечірній Київ», 2 обласні — «Київська правда» і «Київський комсомолец». Видається 185 журналів — серед них «Комуніст України», Вітчизна», «Весвіт», «Дніпрок», Економіка Радянської України», Колгоспник України» тощо. Наприклад дорівнює 330 тис. примірників. В цьому неманічого дивного, бо московський окупант, щоб господарити в Україні, в першу чергу мусить опанувати її столицю — Київ.

В Києві діє потужна надавача радіостанція, телевізійний центр.

Зародження літературного життя в Києві почалося в глибокій давнині, значно раніше, ніж у Московщині. Вже в 10-11 ст. тут з'явилися перші твори оригінальної староукраїнської літератури. Чільне місце серед письменників того часу в Україні посідає Іларіон. До літературних пам'яток 12 ст. належить «Повість временних літ», упорядкована Нестором-літописцем. Видатним публіцистом був князь Володимир Мономах, автор «Повчання своїм дітям». У зв'язку з татаро-монгольською навалою, літературне життя Києва занепало і відновилось лише в 16-17 ст. Визначними українськими культурними діячами 17 ст. були І. Борецький, М. Смотрицький, Л. Зизаній, З. Копистенський, П. Беринда, І. Галятовський, І. Гізель, Л. Баранович, Є. Славицький та ін.

У навчальних закладах Києва здобули освіту такі українські письменники кінця 18 початку 19 ст., як Г. Сковорода, П. Гулак-Артемовський, А. Свидницький. Моско в с ь к и й письменник і науковець М. Ло-

моносов учився в 1733 році в Київській академії. Перебували в Києві і писали свої твори такі московські письменники як О. Пушкін, О. Грібоедов, Л. Толстой, М. Лесков, О. Купрін, клясик жидівської літератури Шолом-Алейхем. У 1825 році Київ відвідав польський письменник Адам Міцкевич. У 1847, 1849 та 1850 роках Київ відвідав французький письменник О. Бальзак, який писав: «Навіть коли б у мене не було друзів, що жили б біля Києва, я все ж поїхав би до Києва в інтересах літератури і етнографії». В 1887 році в Києві перебував болгарський письменник І. Вазов. В 1918 році Київський університет закінчив польський письменник Я. Івашкевич. Бував у Києві і московський босяцький письменник Горький, який потім твердив, що «української науки і культури не існує».

Не зважаючи на жорстоке переслідування української культури москалями за царського режиму, в 30-40 роках 19 ст. центром українського літературного життя був Київ, зокрема Київський університет. У 1829 році в Києві побував уперше Тарас Шевченко. Вдруге він приїздив туди в 1843 р.; жив у Києві в 1845-47 рр., там написав «Лілею» і «Русалку». В 1928 році в будинку, де жив Т. Шевченко, відкрито музей ім. Шевченка. Разом з чоловіком О. Марковичем у Києві жила в 1853-55 роках Марко Вовчок. У 2-й половині 19-го на початку 20-го ст. у Києві жили і працювали: М. Старицький, І. Нечуй-Левицький, Леся Українка, В. Самійленко, С. Васильченко, Б. Грінченко, Олена Пчілка. Київ також відвідували М. Кропивницький, Іван Франко, О. Маковей, О.

Кобилянська, В. Стефаник, І. Карпенко-Карий, М. Коцюбинський. Органічно пов'язана з українським національно-визвольним рухом українського народу, літературна творчість українських письменників розвивалася цілком відрубно від літератури москвинів. У 1889 р. Леся Українка з своїм братом М. Косачем організувала націоналістичне літературно-артистичне товариство, яке мало своїм осідком столицю України. В 19 ст. в Києві, не зважаючи на утиск окупаційної царської цензури, поживалася видавнича справа. У 2-ій половині 19 ст. видавалися окремі твори Т. Шевченка — «Наймичка», «Катерина», «Гайдамаки»; надруковано в Києві вперше «Кобзар» (1889 р.). В 1876 р. видано «Повісті» Осипа-Юрія Федьковича, в 1880 р. — «Співомовки» С. Руданського, в 1881 р. — альманах «Луна».

З початком першої світової війни літературне життя в Києві було царським урядом заборонене. Тільки після лютневої революції неросійських, поневолених Москвою народів (1917 р.), коли Україна відокремилася від Московщини, почала налагоджуватись видавнича діяльність кооперативно-видавничих національних товариств. Московсько-большевицькі зайді створили в Києві свою підступну газетку «Голос соціал-демократа», яка не мала ніякого авторитету серед киян та українського населення.

Від жовтня 1917 р. нові московсько-большевицькі окупанти намагаються спрямувати українське літературне життя в напрямі «єдиної невідомої матушки Рассеї» — ССРСР, однак їхні намагання знамали цілковитого провалу. Бурхливий

національний розвиток української культури та письменства відбувся протягом 1918-1920 рр., за часів існування Української Держави та її урядів — Центральної ради, Директорії, Гетьманщини.

Після загарбання України московсько-большевицькими наїзниками культурне життя Києва розвивається згідно з наказами Москви. Головну зрадницьку роллю в Києві сьогодні відіграють такі яничариписьменники як Ванда Василевська, А. Головка, О. Гончар, О. Корнійчук, А. Малишко, В. Некрасов, Л. Первомайський, М. Рильський, Ю. Смолич, В. Сосюра, М. Стельмах, П. Тичина, М. Ушаков. Всі вони танцюють під дудку окупанта — Москви, гостро поборюючи будь-який прояв української національно-визвольної боротьби на культурному відтинку. А. М.

(Закінчення буде)

Василь Дубина

ВЕСНЯНЕ

Закувала зозуля. Весна.
Комуś щастя віщує вона.

Тому щастя віщує вона,
В кого рідна своя сторона.

А у мене зозулі нема,
Залягла в моїм серці зима.

І завіяли густо сніги,
Мого щастя круті береги.

І куди ж я тепер не піду
Свого щастя ніде не знайду.

Бо в чужій, не на своїй землі
Нема щастя для нас взагалі.

Старовинний праукраїнський соціальний устрій

(На основі аналізу українського весілля)

В. ЩЕРБАКІВСЬКИЙ

II

Коли ми тепер питаємо, куди, до якого кола належить наш народ, то ми мусимо не відповідати автоматично, або по аналогії, звертаючись до московського народу й його народної психології, на основі близькості їхніх мов між собою, а розслідувати незалежно від цього останнього, на основі самого українського фолкльорного матеріалу, куди, до якого кола він належить. А тоді нам і буде видно, чи має він, а значить і ми, щонебудь спільне з московським народом, чи ні.

Для розсліду, для аналізу, як я вже вище сказав, треба взяти весільний обряд.

Наш весільний обряд дуже докладно був досліджений Хведором Вовком¹⁾, але дуже давно, аж у 1891 і 1892, і потім частково доповнений Михайлом Грушевським у його Історії Української Літератури. Багато дечого додали й інші дослідники. Але основою лишаються матеріали, зібрані ще раніше Чубинським, та згадана вище праця Хв. Вовка.

Хв. Вовк всю процедуру українського шлюбу поділяє на три частини: а) сватання, б) заручини, в) весілля. Здебільшого відбуваються тільки сватання і весілля, а заручини часто пропускаються, не робляться.

Сватання полягає в тім, що молодий у супроводі двох своїх старост, якими звичайно бувають його дядьки (брати батька й матері), яким він при запрошенні вручає палиці, як ознаки старшинства, із хлібом та горілкою йдуть до хати молодої (нареченої), з якою вже *наперед молодий* прийшов до згоди. Там вони просяться до хати і пояснюють матері молодої, що вони ловці, прийшли по слідах куниці, які й привели їх до цієї хати, і вони просять віддати цю куницю їм, а то вони заберуть її силою. По тих розмовах

¹⁾ Th. Volkov. *Rites et usages nuptiaux en Ukraine*. L'anthropologie tome II, 1891 і tome III, 1892. Paris. Дивись його переклад на українську мову. Прага, 1926 р.

мати викликає дочку, яка входить у хату і стає біля печі, і колупає її пальцем (символічне звертання до духів вогнища своїх предків). Дівчину обов'язково питають про її згоду і по її згоді і згоді матері (часом теж і по згоді батька) мати просить дочку принести вишивані спеціально для цієї okazji рушники, перев'язує старостів, а старости тимчасом кладуть хліб на стіл (або з початку переговорів уже його поклали) і виймають ще пляшку горілки. Після перев'язання старостів рушниками мати приймає хліб старостів, а на стіл ставить свій хліб і крає його; закликає молодого теж до того і всі п'ють горілку та їдять хліб і після того молодий з старостами йде додому з хлібом, даним матір'ю молоді. Це є перший акт шлюбу. Вовк уважав це сватання за найстаршу форму українського шлюбу, тобто, що колись шлюб на тому й кінчався й молода переходила до парубка, який ставав її чоловіком.

Наскільки ця гіпотеза правдива, тяжко сказати.

Заручини. Вони починаються так само, як і сватання, але тепер у молоді збирається багато народу. В хату до молоді приходять її дружки, які становлять дівочий хор. Молодий приходять не тільки з попередніми своїми старостами, але й з батьками своїми й з цілою ріднею і навіть з гостями. Хор дівчат співає пісні, що їх вимагав народний ритуал, а це вже вказує на колишній релігійний характер церемонії. Цей хор грає абсолютно ту саму роль, що йому належала в античній трагедії, чи краще сказати, у всіх античних релігійних обрядах. Хв. Вовк уважає, що цей хор без сумніву є пережитком старовинного хору поганського культу. З боку молодого тут теж виступає хор т. зв. свашок, якими однак можуть бути тільки молодіці, а не дівчата.

Тут відбувається урочисте благословення молодих батьками, перед якими вони б'ють поклони, а батьки молоді благословляють їх хлібом, зложеним з двох однакових буханців, зв'язаних до купи кольоровою стрічкою і дарують його молодим, а також сніп жита — символ родючости. Треба додати, що уже попереду в хату внесені 4 снопи жита і розставлені по кутках хати. Це зветься *покрасою*. Потім відбувається бенкет, після нього танці молодого з молодією. Потім сідають за стіл, умовляються щодо весілля і розходяться. А молодий тепер має право лишитися з мо-

лодою і навіть ночувати з нею в хаті, але не порушуючи вінка.

Весілля. Остання частина шлюбу — це весілля, що справляється одночасно в обох хатах, себто у молодого і в молоді. Звичайно воно починається в п'ятницю ввечері і кінчається в неділю глибоко вночі, після чого в понеділок йде т. зв. «перезва», що, в залежності від достатків молодих, або ліпше їх батьків, може тягнутися й цілий тиждень. В призначену п'ятницю в хаті молоді і в хаті молодого ввечері збираються запрошені молодиці, т. зв. «коровайниці», щоб робити «коровай». Це мусять бути тільки такі молодиці, що живуть в той час з своїми чоловіками, вдови і жінки, що їх чоловіки в той час відсутні, не сміють бути до цього допущені. Число коровайниць мусить бути непарне, часто їх буває 7. Їх запрошує «прохальниця», теж заміжня жінка. Кожна коровайниця мусить принести з собою певну кількість муки, яець, масла та інших потрібних речей. Коровайниці завітчуються барвінком, миють руки, і просять піснею старосту, щоб він благословив їх працю. У пісні призивається Господа Бога і Матір Божу помогти. В ній співається, що воду для короваю брали з семи криниць²⁾, муки вжито сім міхів, пшениця для неї росла на семи полях, її мелено на семи жорнах, переховувано сім літ. До короваю дано сім кіп яець від семи білих молодих курей, сіль взято з семи возів, масло з семи макітер, які стояли в семи хатах, масло збито з молока семи корів (Чуб. чч. 501, 523). Це велике таїнство, бо в іншій пісні співається: Сам Бог коровай місе, Пречистая світе, Янголи та воду носять, Миколая на поміч просять (Чуб. ч. 504).

Усе це показує, що коровай є хліб священний і має не тільки символічне, але, мабуть, і магічне, може навіть і апотропеїчне значіння. Отже *молодиці-коровайниці* роблять священний, магічний предмет — *хліб-коровай*.

У *п'ятницю* у благословенний час, тобто перед полуднем сам молодий з своїм дружком вирубують у лісі гильце — молоде деревце, яке приносять додому і потім увечері в хаті молодого його оздоблюють і застромлюють у хліб, щоб воно могло стояти в кінці столу, ціле весілля, а також деколи і виноситися старшим боярином на голові, під час

²⁾ Число 7 зв'язане з числом планет.

певних церемоній. Приготування гільця, тобто його оздоблення, визначається цілком релігійним характером і справляється дуже врочисто, як і виріб короваю, відповідно до дуже старанно виробленого ритуалу. Тут виступає хор дружок і піснею просить у Бога, у святих, у батьків молоді, у старостів, та у всіх присутніх благословення розпочати *вільце вити*. Кожен окремих рід оздоб, що його накладається на гильце окремою групою учасників, благословляється старостами на прохання: пане старосто, пане підстаросто, благословіть: (вільце увити... і т. под.). А староста тричі благословить. Це гильце є очевидно символ «Дерева Життя». Присутність його так само необхідна в українським весільним обряді, як і присутність *короваю й вінків*. Без них весілля не може відбутися ритуально. Оздоби вільця насамперед чіпляють батьки, а потім інші кривні в порядку віку згори донизу. При чім співаються відповідні пісні. Зміст деяких з цих пісень буває дуже зворушливий, але їхня зворушливість не має нічого спільного зі зворушливістю московських пісень. Усі пісні українського весілля це дуже різкий контраст до того, що ми знаходимо у відповідних піснях московського весілля. В Московщині весільні пісні — це справжні «плачі» та «заплачки», справжнє «вितье» за майбутню долю нещасливої молоді, за її сумну долю в чужій родині, де її буде кривдити свекруха, де її буде переслідувати своїми сластолюбивими вимогами «грізний» свекор, де чоловікова «пльоточка шелковая» (гарапник) буде лишати криваві сліди на її білому тілі. В українських весільних піснях не зустрічається і тіні подібних натяків.

Весільні вінки. Одночасно з гильцем готують теж і вінки так само в супроводі ритуальних пісень, співаних дівочим хором. Вінки для обох молодих роблять з вічно зеленого барвінку. Він є символ першого кохання, шлюбу, та їхньої довготривалости, або й вічності.

У гуцулів є два сорти барвінку, з одного роблять вінки для молодих, з другого для мерців. Дівчата-дружки плетуть вінки й собі, але тільки з рути та м'яти, відповідно до пісні, яку співає молода:

Вийте, дівочки, собі й мені
Собі звивайте з рути, з м'яти,
Мені звивайте з барвінку. (Чубинський, 103).

(Далі буде)

Ми хочемо знати про ваші методи в праці

Інтересуватись вихованням молоді — це не вистачить тільки читати про його теоретичні засади. Немає журналіста, соціолога, фахового педагога-виховника молоді, що зумів би коротко словами передати нам усі проблеми виховання нашої молоді на еміграції. Кожна молода людина є проблемою сама для себе. Для ґрунтовнішої аналізи проблеми виховання молоді потрібно було б окремої праці з прикладами з практичних життя і дії нашої організації в поодиноких країнах нашого поселення. Таким способом можна було б причинитися великою мірою до роз'яснення порушеної тут теми.

Ті подруги і друзі виховники, які працюють практично в секторі «Виховання», нашого суспільного життя, здають собі справу із важливості цієї проблеми. Вони також знають, яке це складне питання, коли мова йде про практичну діяльність в терені.

Майже кожна країна поселення української еміграції має свої специфічні умови, серед яких нам доводиться жити і працювати. Якраз у цьому полягає наша слабкість, але — при вмілому використанні нашої розпорошеності — і наша сила.

Слабкість наша полягає в тому, що із-за нашої розпорошеності приходиться тяжко переводити в життя всякі інструкції і зарядження цент-

ральних органів СУМ в низових клітинах; переведення виховно-програмових плянів у життя побирає багато часу, коштів і енергії виховавчих сил організації; із-за лихого знання рідної мови, керівні органи СУМ низових клітин, які здані на власні сили молоді, що народилася і виховується вже тут на чужині, не переводять якстій в життя інструкцій, заряджень і правильників СУМ, які писані українською мовою; багато молодих і національно свідомих юнаків і юначок не підтримують з керівними органами СУМ тісних зв'язків тільки тому, що не вміють поправно читати і писати українською мовою і т. д.

Сила нашої Спілки, що впливає із стану нашої розпорошеності, полягає в тому, що в практичній діяльності ми набули величезний досвід. При вмілому використанні його — виміні думок на цю тему — ми можемо причинитися до успішного поборювання не тільки вичислених вище труднощів, які лежать на шляху переведу виховно-вишкільної програми СУМ в життя, але також у великій мірі можемо причинитись до політичного і громадсько-суспільного вироблення нашої молоді в усіх країнах поселення нашої еміграції. Таким чином це був би неабиякий вклад у визвольну боротьбу українського народу. Кожного юного члена нашої організації мусимо уважати потенційним

борцем за визволення нашої поневоленої Батьківщини, а в нашій теоретичній і практичній праці повсякчас у цьому напрямку діяти.

Всякі наші теоретичні виклади будуть корисно застосовані тоді, якщо будуть сполучені з вказівками для їх практичного переведення в життя серед нашої молоді. Бо, як згадано вище, кожний терен має свої специфічні труднощі у питанні національного виховання. Тому, на мою скромну думку, було б побажаним, щоб ті друзі, які в нашій Спілці відомі як капіцитети теоретичних праць на теми виховання молоді на еміграції, мали змогу приглянутись, а то й брати участь в організованому молодечому житті в окремих країнах нашого поселення. Найкращою нагородою для цього є літні сумівські табори, де, хоч на короткий час, скупчується поважне число представників нашої молоді з одного терену. В такий спосіб ці друзі набирали б практики, пізнавали б проблеми різних теренів нашого поселення і діяння СУМ, і їхні теоретичні праці були б базовані на фактах, взятих з практичної діяльності СУМ.

Кожна теоретична праця — доповідь, журнальний чи часописний допис, — повинна бути синтезою проблем поодиноких теренів, на яких діє СУМ, а не абстрактним теоретизуванням, опертим на чисто філософічних розумованнях над проблемами виховання.

Сумівська преса, а головню «Авангард», є подумана для того, щоб молодь, а виховники і керівні органи СУМ в першу чергу, висвітлювала на її сторінках виховно-програмові проблеми нашої організації,

обговорювала думки і спостереження, труднощі і перешкоди в практичній діяльності. Якщо б «Авангард» був використовуваний для цієї справи, то він став би трибуною для виміни думок (заступаючи авторів теоретичних праць) про виховання молоді на поодиноких теренах діяння СУМ. Але, на жаль, «Авангард» не повністю для цього використовується і тому, з цього місця і при цій нагоді, закликаю друзів виховників і дописувачів до сумівської преси писати до «Авангарду» не тільки про успішні імпрези нашої організації у формі інформації, а вносити на сторінки актуально-пекучі проблеми, в яких було б представлено труднощі, що виникають головню в низових клітинах СУМ у зв'язку з Вашою діяльністю.

Ми хочемо знати про спосіб і методи, яких уживаєте для успішного переведення в життя вишкільно-виховної програми СУМ на різних теренах, серед різних умов.

Вже найвищий час застановитись також над тим, щоб розпрацювати для вишкільно-виховної програми СУМ програму для політичного і громадсько-суспільного вироблення нашої молоді. Такі вишколи повинні відбуватись впарі з програмою виховання національної свідомости, волі і характеру. В програму нашого виховання ми мусимо влучити лекції про дію і методи боротьби большевицької агентури на еміграції проти визвольних організацій. Наша молодь мусить знати, як берегти свої організації перед заціями ворожої провокації і розкладу. Вона повинна знати про те, що той самий ворог, який судив і розстріляв засновників СУМ в Україні

тільки за те, що вони були українськими патріотами, — сьогодні, користаючи з можливостей різних зв'язків зі Заходом, заставляє підяремну українську і неукраїнську, молодь співати пісні для okozамилення про «суверенність» і «самостійність» України. І далі, наша молодь мусить знати і про таку перфідність і безличність ворога, як висилання кагебістів у сутахах у рслі обсерваторів на церковні собори і т. д.

Політична і громадсько-супільна виробленість нашої молоді є дуже важна в загальному комплексі політичної дії української еміграції і вона мусить починатись у відносно молодому віці та йти впарі з національним усвідомленням, а також з професійною і академічною освітою кожного юнака (-чки) СУМ. Неправдою є, що, закінчивши науку, яка дасть їм в житті звання, вони будуть тоді интересуватись заторкнутими вгорі проблемами. Можна навести ряд прикладів, які вказують на те, що коли мслода людина закінчила фахову чи академічну освіту і пішла на працю, вже ніколи не интересувалась національно-визвольною справою. Так сталося не із-за браку часу, а з

браку потреби интересуватись цими проблемами. Вона не відчуває потреби заповнити тієї духової порожнечі, бо в неї вона ніколи не була виповнена. Отже, завданням СУМ є спровокувати в молодой людини душевну потребу заповнення тієї порожнечі для її повного духового завершення.

В практичному підході до проблеми виховання сумівської молоді треба вказати їй на ряд проблем національного, політичного та громадсько-супільного характеру, до розв'язання яких наша молодь повинна прямувати через ціле життя. В кожного сумівця і сумівки мусить бути зроблене місце в їхньому сумлінні, що, не здійснивши ідеалів СУМ за час свого життя, ці ідеали мусять стати змістом життя наступних поколінь українського народу і про це мусять подбати вони самі, бо в іншому випадку національне сумління не дасть їм спокою. Завданням СУМ і всієї української патріотичной молоді буде щойно тоді завершене, як на нашій Україні пролунають вільно слова сумівського клича: »Бог і Україна«!

Ст. Шумський (Німеччина)

ЖЕРТВУЙТЕ

на пресовий фонд

Вашого журналу

» А В А Н Г А Р Д «

В таборі СУМ в країні кангару

Безмежна блакить і гаряче сонце разили очі. У повітрі висіла австралійська задуха. Холодні напитки не давали належної прохолоди. На площі перед будинком залізничного двірця в Пенріт, доволі гамірно. Тут збірний пункт для учасників літнього табору ім. Л. України, який влаштовує Осередок СУМ ім. ген. Т. Чупринки в Сідней на своїй площі в Кастлерай від 21. 12. 1963 р. до 5. 1. 1964 р. Це шостий з черги табір, а п'ятий на власній, 54-акровій площі.

... Водій вправно веде машину, а ми розглядаємо околицю. На ліво від головної дороги, по якій мчить таксі, тягнеться довжелезний ланцюг Синіх гір, над якими зависла вічно-дрімуча чарівна синява. У підніжжя — ліниво несе свої води річка Напеан, в якій будуть прохолоджуватися всі учасники табору. І саме тут нагадалися мені часи табурування на нашій чарівній Гуцульщині, а зокрема шум криштальної води річки Черемош. Запах смерек і спів пташини — все те зливалося в якусь могутню, вдумливу, природню симфонію. Зникали кудись всі турботи, в легені вливалася струя здорового повітря, а думки линули ген, аж до вершини Говерлі, королеви нашої Гуцульщини...

Скоро минулись забудови осель та зелені левади, на яких паслися стадами корови, а перед нами виріс могутньою стіною австралійський ліс — «буш», такий собі тихий, зацікавлений, наче соромлива дівчина. Відсутність птахів кидається в очі,

відчувається брак того різноманітного співу, що доводилося чути по наших лісах в Україні. Тут час до часу зарекохотяться кукабара — сірий птах з дуже розвиненим дзьобом, хоронений законом; він доволі справно поборює гадюк і зміїв.

Машина взяла закрут і перед нами показалася громада дітей. Це учасники табору, які поверталися з купелі. Таксі наповнюється дітьми і радісним гамором. А ось уже і місце постою табору. На правій стороні від дороги видніє на дощі — «СУМ-табір» та почесна стійка — юнак і юначка в одностроях. Вузька, але добре вже протоптана, доріжка веде нас вглиб табору. По боках у тині грубозних дерев заховані «козацькі» коні — сталеві — зовсім байдужі до пакосних мух, яких і тут багато. В таборі кипить завзята праця. Виростають палатки, мов гриби по дощі — це завдання виконують друзі І. Атаманюк, І. Боднар, Т. Гузітчук, С. Демчина, Лавочко, М. Фурик, Шпридз, Мацалик, Якимів, Лисий та інші. Д. Гуляк видає сінники, а д. Т. Фіголь завідує соломкою. Завданням кожного учасника табору є наповнити собі сінник по вподобі. З кухні несеться приємний запах страв, а кухарять друзі Данилюк, Боднар, Головінський, Коцко, Кульчицький, Гурбін, Чорний і подруга Параска. Електричним освітленням завідує д. Лісовець. Справним лісоруби дд. М. Кулик і Боднар з моторовою пилкою заготовляють подостатком дров на весь час табурування. В очі

впадає величезний намет з написом «Перша поміч», де д. Майковський (гол. Кра. Управи) уділяє першої помочі, а йому допомагають пд. Жук і Майковська. Побіч — другий намет з написом «Канцелярія», де урядусь команда табору, а саме: д. В. Проккоп — комендант табору, под. О. Пундяк — заступник і писар, д. О. Смолинець — бунчужний, д. В. Гут (гол. Осередку СУМ в Сіднеї) — обозний, под. Л. Проккоп — гол. виховник, д. І. Полохач — скарбник, д. В. Янченко — курінний юнаків, д. В. Головінський — булавний, д. Ю. Гутбул — курін. мол. юнаків, подруги С. Сушко — курінна юначок, С. Жук — булавна старших юначок, Я. Яцишин — булавна мол. юначок, О. Вербова — курінна мол. юначок і д. І. Рибак — спортовий референт.

Сонце хилилося до заходу, а від Синіх гір почало віяти прохолодою, яку всі сприйняли з одушевленням. Табір з першим днем набрав свого повного вигляду й оформлення та готувався до прийняття першої ночі, забезпечуючись стійками вартівих.

В неділю, 29. 12. 1963 р., ми знову в таборі і до всього приглядаємось з цікавістю. В очі нам кидається довжелезне полотнище, розвішане між двома деревами, на якому видніє напис: «Говоримо по українськи». Просторе піддашша заставлене столами. Це таборова «столова», а з кожного її стовпа глядить на нас таблиця з визначною датою з нашої історії. Інша таблиця попереджує нас, що «Вхід до жіночого табору гостям заборонений».

Окремо, ген за лісом, розположився табір під назвою «Надія». Це школа-кузня, в якій готуються виховники і впоряд-

ники. Вони прибули сюди з різних місць розлогої Австралії, загальним числом 42 особи: з Аделаїд 6 осіб, Мельбурн — 11, Перт — 1, Канберра — 4, Квін-Б'єн — 5, Воллонгонт — 1, Нью-Касль — 6, а решта з місцевого Сіднею. Виховником курсантів є д. О. Чубатий (фінан. реф. Кр. Упр.). Скремі лекції читали: проф. Р. Драган — психологія, О. Кошарський — організаційна схема, пані Новосільська — гри і забави, В. Майковський — спів, В. Пундяк — впоряд, ідеологію і історію СУМ — пані О. Пундяк.

Належить підчеркнути, що на спільне табування прибули учасники з таких осередків СУМ: з Канбери 13 учасників під проводом д. Шеремети, з Квінбієн — 22 під проводом под. Надурак, Ньюкасл — 26 під проводом гол. Осередку д. Р. Бойцуна, Воллонгонт — 12 під проводом інж. Новосільського.

Табір проходив під кличем: «Борись і добувайсь Батьківщини!»

Після Богослуження — повне дозвілля.

Нас цікавлять пережиття в таборі, тому питаємо учасників — всі вдоволені, радісні і, на наше здивування, всі відповідають нам по українськи. А русявий, дещо шипилявий хлопчина так відповідає: «Хто не говолит по українськи, той мусит лоскотати калтоплю в кухні». О! ось воно як, є своя гордість.

В напрямі кухні йшов високий мужчина.

- Пане, ви комендант табору?
- чусмо запит малої дівчини.
- Так, — падає відповідь.
- Масте лімонаду?
- Ні!
- Гм, то який з вас комендант, коли лімонади не масте? —

кинула немов просебе і побігла далі.

О 2-ій год. рознісся гострий свисток, а згодом і наказ: »Роями по обід«. Ройові, а всі вони молодняк, справно формують свої рой, чути лише команду і брязкіт »шабель« — їдунок. Обід складався з чотирьох страв, що, мабуть, вистачало, бо по додаток ніхто не зголошувався. Чай, молоко, овочевий узвар приготовані до пиття — пий скільки хочеш. Ох, коли б це так було в Ріміні! — майнула думка в голві.

За забудовою табору знаходиться чотирикутний, розлогий майдан. По середині протилежної сторони, біля лісу, стоять три високі щогли, на яких повівають прапори: австралійський, український національний і сумівський, а пониже — державний герб — Тризуб. На окремих стовпах портрети Є. Коновальця і Л. Українки, внизу — трибуна, а по її боках почесна стійка — юнак і юначка. Коло п'ятої години знову повіяло прохолодою з Синіх гір, а перед трибуною уставився весь командний склад, священник і почесні гості, а за трибуною — сумівська оркестра під орудою д. Майковського. Згодом на май-

дан почала входити довга сумівська колона з прапорами. Оркестра вдарила бравурного марша. Перед трибуною першими пройшли колони юнаків і юначок та уставилися в замкнений чотирикутник. Залопотіли прапори, понеслися слова загального звіту і вступне слово коменданта табору.

Потім почалася концертна частина, присвячена пам'яті Є. Коновальця і Л. Українки. Після того відбулося складання обітниць юнацтвом, що напевно залишиться для них незабутньою хвилиною. Відчитано денний наказ, а відспіванням молитви, національного гімну і опущенням та зняттям прапору — закінчено це небуденне свято. На наказ розходу з стовісімдесяти молодих грудей залунало грімке »слава!«, яке понеслось гомсном понад вершинами Синіх гір, а в душі залишило незабутнє, хвилююче враження.

Вечоріло, а останні червоні промені заходячого сонця ховалися за вершини гір як ми прощалися з табором, який готувався до вечірньої ватри, а вартові виходили на свої стійки.

Вартуй... Вартуй!

С. Д о б р о в н и й

* Науковий співробітник інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук в Україні, В. Дяденко, в газеті »Літературна Україна« за 22 жовтня 1963 р. пише, що на території »державного заповідника« — колишньої Кирилівської церкви, провадилися земляні роботи. Раптом робітники почали викидати з дна траншеї залишки кам'яних жорен, уламки якихось дивовижних товстостінних, ліплених від руки, горшків, поцідкованих грубими проколами й заціпами, наліпними ва-

ликами, часом блискучих, з химерними геометричними візерунками тощо. Виявляється, траншея перерізала залишки напівземлянкового житла, на місці якого значно пізніше виникла великокнязівська садиба (династії Ольговичів, нащадків Ярослава Мудрого) і збудовано храм. Дослідники визначили, що вік археологічних знахідок перевищує дві з половиною тисячі років. За своєю класифікацією знахідки відносяться до т. зв. чорноліського етапу передсцитського періоду.

СУМІВСЬКИЙ КАЛЕЙДОСКОП

БУЕНОС АЙРЕС

В Європі та Північній Америці місяць травень відзначається як місяць Юного СУМ-у в час властивої весни, на початку року. В Аргентині ж місяць юного сумівця відзначається у вересні, бо тут весняним місяцем є вересень.

Тому свято весни і свято Юного СУМ-у в Сан Франціско Соляно (околиця Буенос Айресу) було проведене 28 вересня 1963 року. Свято відбулося в домівці Товариства «Просвіта». До цієї веселої та радісної імпрези довго та завзято готувалися всі, а особливо юні сумівці.

Відкрив свято вступним словом Р. Прокопович — виховник Юного СУМ-у при Товаристві «Просвіта». Доповідь про завдання СУМ-у на еміграції прочитав П. Маренець, культ.-освітній референт Централі Товариства. Пан Заставний, голова філії «Просвіти», прочитав два листи від Центральної Управи СУМ-у для п. Р. Прокоповича і п. П. Маренця, з побажанням дальших успіхів у виховній праці серед української молоді в Аргентині.

ФІЛЯДЕЛЬФІЯ

Кожного року першого тижня листопада збирається цілий відділ юнацтва СУМА в Філядельфії, щоб віддати поклін творцям Листопадового чину і вшанувати пам'ять тих, що на полі слави впали за волю Батьківщини.

Листопадова зустріч відділу юнацтва СУМА «Київ» відбулася 3-го листопада по полудні в домі, що є власністю СУМА.

Булавному відділу повідомили, що до його наказу зголосилося 175 юначок і юнаків.

ГАННОВЕР

Вже протягом трьох років Крайова Управа організовує і проводить у життя політичні курси, на яких викладається матеріал, що має за ціль підготувати нашу молодь до громадсько-суспільної та політичної діяльності на еміграції.

На 1963-64 рр. КУ СУМ у Німеччині запланувала відбути 6 таких курсів, з яких два вже відбулися: перший у Ганновері від 1 до 3 листопада, а другий від 9 до 10 листопада 1963 р. в Піннебергу (Гамбург).

На курсі в Ганновері навчалось 49 сумівців між 15-тим і 24-тим роком життя з таких осередків: Ганновер, Бравншвайг, Білефельд, Дюссельдорф, Гамбург, Нойвульмсторф, Піннеберг, Любек.

На протязі триденного курсу в Ганновері були виголошені такі доповіді: «Конечність організованого життя» — інж. Ів. Марчук, «Правильник Ю СУМ-у в практичному житті» — мгр. Гр. Ощипко, «Вплив соціально-економічних моментів на виховання молоді» — Ст. Костюк, «СУМ в практичній дії» — Вол. Леник, «Стрункість молодечої організації» — Р. Дебрицький, «Рідна мова — елемент формування національної свідомості» — Р. Дебрицький, «Практичне організування і перепроводжування сумівських сходів» — П. Дідик, «Бандура — український національний інструмент» — Б. Шарко. Окрім того, були визна-

чені скремі години для проб співу та народніх танців.

На закінчення програми курсу були виділені мистецькі групи, які під проводом Е. Шарка дали українцям Ганноверу «Вечір співу й танців».

3 листопада всі учасники курсу взяли участь в Еюгослуженнях та Панахидах, які були відправлені в українській греко-католицькій і православної церквах в наміренні жертв штучного голоду в Україні з 1932-33 роках.

Після обіду й обідової перерви вся сумівська молодь осередку Ганноверу спільно з учасниками політичного курсу взяла участь в Протестаційному вічу, яке відбулося того дня в міській залі Ганноверу.

ЛЕСТЕР

На Загальних зборах Осередку СУМ-у ім. І. Богуна в Лестері 1. 12. 1963 було присутніх 23 члени та деякі гості. Голова уступаючої Управи СУМ-у д. І. Процик привітав учасників зборів та попрощав їх обрати Президію, до котрої ввійшли дд. М. Щупляк — голова, О. Боднар — секретар та подр. К. Шкрум'як. У почесній Президії зайняли місця представники братніх устансв — СУБ-у, ОУЖ, ОБВУ. Від Крайсової Управи СУМ-у вітав збори д. Б. Марченко.

Обрано нову Управу Осередку, до якої ввійшли: д. Б. Марченко — голова, подр. В. Гринюк, подр. О. Козак, д. О. Журавінський, д. С. Гривнак — члени. Заступниками обрано дд. М. Миколишина і І. Дуду. До Булави Осередку обрано д. І. Прцика — булавний, д. Б. Острожинський, подр. Л. Стадник, д. О. Довбуш та д. М. Лисевич — члени. Заступники: подр. К. Лахман і д. В. Нищота.

ТОРОНТО

Торонтський Осередок СУМ належить до найбільших молодіжних організацій не лише в Торонті, але й у Канаді, а, може, й поза межами України. Цей заслужений Осередок відмітив, бенкетсm і концертом, 15 грудня 1963 р., 15-річчя від дня свого оснування.

В залі були делегати різних організацій та установ, між ними й представники молодіжних організацій Пласту, МУН та УКУ.

Із словом виступали: Петро Микуляк — теперішній голова Осередку, д-р Богдан Стебельський, д-р Матей Гута, адв. Артур Малоні, алдермен Бен і о. Я. Бенеш. Окремо з нагоди 15-річчя наспіли привітання.

У програмі концерту виступив чсловічий хор СУМ-у «Прометей» під керівництвом диригента Ст. Гумініловича. Слід при тому нагадати, що й цей заслужений хор відзначає 15-й рік свого існування. Першим диригентом «Прометей» був Зенон Гнопко, другим — проф. Лев Туркевич, а третім з черги — Ст. Гумінілович.

НОТТІНГГАМ

Юнацтво СУМ-у в Ноттінггамі, Англія, має свої самодіяльні гуртки. Крім вже загально знаних музичного і танцювального гуртків під кер. п. М. Скаліша та д. В. Луцака, гарно розвивається драматично-декляматорський, яким режисерують д. Т. Гула і п. І. Мороз. Є гурток кспаного м'яча, заснуався гурток вишивання, в якому ведуть навчання пані з місцевого гуртка ОУЖ — пані П. Семак, Г. Верхола, Мицко та інші. Також недавно був створений шаховий гурток (керівник п. Б. Тис) і тенісовий (кер. д. М. Хомин).

ПАССЕЙК, ЗДА

Одним з численних та активних осередків сумівської молоді є осередок ім. ген. Мирона Тарнавського в Пассейку (ЗДА). Тутешня українська грмада вже не раз мала можливість бачити осяги його праці. Про це засвідчив і черговий концертний виступ нашого осередку 20 жовтня 1963 р. Діти від 7 до 17 років, організовані в осередку, виступили з танцями, під керівництвом відомої тут балерини Олександри Зайченко.

Крім танцюристів, виступили сумівські співаки-бандуристи з осередку СУМА в Нью-Йорку під проводом п. Даниліва.

Увесь прибуток від концерту в сумі 340 доларів призначено на будову нової української католицької церкви в Пассейку.

ОШАВА, КАНАДА

Осередок СУМ в Ошаві засновано 1949 р. Приємно зазначити, що це був другий осередок СУМ у Канаді. Першим головою був П. Хрунців. Згодом очолювали: С. Бакай, В. Костюк, С. Чабан, М. Яворівський, І. Гузиляк, М. Демків і протягом останніх 4-х років — І. Матичак.

Осередок СУМ ім. Біласа і Данилишина спільно з Батьківським Комітетом 27 жовтня 1963 року відзначили 10-ліття заснування Ю СУМ в Ошаві.

Ю СУМ поділене на 6 роїв, які мають впорядників і виховників. Виховною працею займаються: д-р М. Остафійчук, mgr. С. Гуцуляк, М. Бартків, Оля Калчінська, Мирося Сокилка, Іванка Іссель.

ТАБОРИ СУМ В КАНАДІ

З терену цілої Канади таборувало в 1963 році:
296 хлопців і 276 дівчат МЮСУМ
271 хлопців і 236 дівчат СЮСУМ

22 хлопців і 18 дівчат несумівці

Разом: 589 хлопців і 530 дівчат = 1119.

Виховна обслуга, крім командного складу, 59 впорядників і 31 виховник.

Крім звичайних таборів організовано перший раз на терені Канади за ініціативою членів КУ СУМ (П. Башука і Г. Процькова) мандрівний табір, який з нагоди 15-річчя СУМ у Канаді здобув один із скелистих верхів в місцевості Бенф, 75 миль на північ від Калгар. Учасників 29 з західньої частини Канади.

КЛЯГЕНФУРТ

17 листопада 1963 р. офіційно організовано новий осередок СУМ-у в місті Клягенфурт (Австрія).

До Управи обрані: Іван Гарасим — голова, Микола Кіндрат, Євген Льох, Михайло Чучук, Григорій Дубик — члени. Контрольна Ксмсія: Іван Умриш — голсва, Марія Корецька, Ярослав Сороківський, Катерина Бур'ян — члени.

КАПЕЛЯНИ СУМ В БРИТАНІЇ

Адміністратор УАПЦ у Великій Британії, Високопреподобний Протоспесвітер С. Молчанівський назначив, 10. 9. 1963 року, капеляном СУМ-у при Крайовій Управі від Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії священика о. Афанасія Максимука з Аштону.

Минулого року Іх Ексцеленція Кир Августин Горняк призначив капеляном СУМ при Крайовій Управі від Української Католицької Церкви Всечеснішого о. А. Маркевича.

ВІЛЛЯ АДЕЛІНА

Аматорський гурток СУМ при філії Т-ва «Просвіта» на Віллі Аделіна виступив перший раз

на сцену, у власній домівці філії з веселою комедією в трьох діях П. Стецька під назвою «На відпуст до Києва». Вже сам виступ та відданість нашої молоді в Аргентині безкорисній праці для загального добра народу були магнетом для публіки.

СОШО

Заходами філії ОУРФ та осередку Спілки Української Молоді ім. Ст. Бандери, 29 грудня 1963 р., в залі Дому українських робітників у місті Сошо (Франція) відбулася традиційна Ялинка для дітей.

НОВИЙ УЛЬМ

1-го грудня 1963 р. в Новому Ульмі (Зах. Німеччина) відбулися загальні збори осередку СУМ. Збори відкрив д. І. Олійник, привітавши гостей та попросивши обрати президію. Головою зборів був Мих. Франкевич, а секретарем — Ст. Дукаль.

Після звітів збори уділили абсолюторію уступаючій управі та обрали нову управу в такому складі: голова управи — І. Олійник, секретар — С. Дукаль, скарбник — М. Франкевич. Контрольна комісія: голова М. Залізник, члени: Х. Волінська та В. Левицький.

На зборах було ухвалено, щоб покликати до життя Раду виховників, яка мала б присвячувати окрему увагу вихованню молоді. Комплектування Ради виховників віддано до диспозиції новообраній управі осередку.

ЮТИКА

Заходом місцевого осередку СУМА, при співпраці Батьківського Комітету, справлено прапор для юнацького відділу.

Посвячення прапора відбулося в неділю, 17-го листопада

1963 року. Всі юні сумівці приступили до св. Причастя.

Акт посвячення відбувся в присутності американського і українського національних прапорів, сумівських прапорів з Бінгемтону, Сиракюз і Рочестеру, пластового курінного прапора з Сиракюз.

Друга частина програми складалася з бенкету, привітів від місцевих і позамісцевих організацій і показу самодіяльності юнацьких відділів.

Бенкет відкрив голова осередку СУМА Василь Рабарський.

Головну промову виголосив представник Головної Управи СУМА з Нью Йорку Євген Гановський.

БОЛТОН

8. 11. 1963 р. відбулися чергові річні загальні збори осередку СУМ в Болтоні (Англія).

Збори, що відбувалися в гарно вдекорованій залі, відкрив уступаючий голова осередку д. В. Грамяк, передавши опісля ведення зборами президії в складі: д. В. Доскоч — голова і Т. Гаврилів — секретар.

Із звітів присутні на зборах мали змогу довідатися про проведення працю за пройдений рік. Після уділення абсолюторії в розгорненій дискусії обговорено ряд важливих справ щодо розвитку й діяльності Ю. СУМ на майбутнє.

Відтак вибрано нові керівні органи осередку СУМ в Болтоні в такому складі: Б. Дедів — голова управи, В. Лучка, І. Гінда, І. Карпинський, Д. Шарко, В. Гладчук, В. Борецький, В. Бурій, В. Грамяк, Гр. Болюбаш, Т. Старчак — члени управи. Товариський Суд: В. Доскоч. Контрольна Комісія: Б. Головатий — голова і Т. Гаврилів — член.

Мистецька група зложена з учасників політичних курсів СУМ, що відбулись в Ганновері, Німеччина, 1-3 листопада 1963.

(Фото Павліченка)

ВІНДЗОР (КАНАДА)

Вже минуло кілька місяців, як Ю СУМ у Віндзорі відмітив 10-річчя свого існування.

В загальному Ю СУМ працює задовільно, дотримуючись правильника. Поділ на рої після віку з окремими практичними зайняттями та окремою виховною програмою практикується вже другий рік, що дає задовільний успіх в праці.

ТОРОНТО

У Торонті Курси Українознавства, для продовження навчання українознавчих предметів після закінчення РШ, гарно розвиваються. Зокрема добре поставлені й з успіхом працюють Курси Українознавства ім. Ю. Липи при О. СУМ у Торонті.

Олесь Юренко

Я РАЗОМ ІДУ З ТОБОЮ...

Полтавська балада

У вінок І. П. Котляревському

Я разом іду з тобою —
То лісом, що під горою,
То садом, що над рікою,
То полем, де сурма бою
Вчувається нам з тобою...
Ніхто не ходив тут згинці,
Коли лютували німці.
Старенька твоя Терпелиха
Свій дім підпалила стиха,
А в домі — прокляті зайди.
І жінка до лісу гайда.
Кого вона в лісі знайде?
Чи брата свого Байду,
Чи, може, якогось зайду? ..
Простусь, а ніч, мов галка...
Та раптом — зблиснула скалка...
— Мамо! Це я... Наталка!
м. Полтава

»КРИЛА« НА ПОЧАТКУ НОВОЇ ДЕКАДИ

Інтегральною частиною виховної програми Спільки Української Молоді у ЗДА, Канаді, Європі, Австралії і т. д. є фізичне виховання. Спортові віддають належну увагу керівники й виховники Осередків. Вправи, вишколи та змагання в різних ділянках спорту (легкоатлетика, плавання, марші, відбиванка, кошівка, футбол) займають поважну частину денних зайнять сотень учасників літніх суміських таборів. Спортові точки є теж в програмах здвигів і імпрез поодиноких Осередків. Гарні успіхи здобувають спортові ланки Осередків, які мають в своїх рядах відповідних інструкторів, ентузіастів різних ділянок спорту.

Одним з них є Осередок СУМА ім. М. Павлушкова в Шікаго, спортовий відділ якого, краще відомий як С.К. СУМА «Крила», відзначає саме тепер своє десятиріччя. «Крила» пройшли довгу дорогу в постійному рості від скромних початків до імпульсних успіхів, але і не без чималих труднощів. Мають вони вироблену добру марку в місцевих спортових колах і співпрацюють тісно з українськими спортовими центрами — СУАСТ Північ і УСЦАК. Щоб взяти участь в першостях цих централей, змагункі і змагуни «Крил» проїхали тисячі миль на легкоатлетичні, відбиванкові чи футбольні змагання. Шікагівські «Крила» їздили на змагання до Ньюарку, кількакратно до Торонта, а також до Клівленду,

Дітройту, Міннеаполісу, Мілвокі та інших місцевостей.

10-ий рік діяльності «Крил» пройшов серед численних змагань в Шікаго і на виїздах. Ланка футболу відзначила вдало своє десятиліття здобуттям першости СУАСТ Північ і мистецтва своєї кляси Національної Футбольної Ліги, за яким прийшов аванс до найвищої лясї футболу в Шікаго. Визначними зустрічами футболістів «Крил» були товариські змагання з «Україною» в Торонті і в Шікаго. Ланка легкоатлетики з успіхом репрезентувала «Крила» на легкоатлетичних першостях УСЦАК в Дітройті.

Десятирічний шлях суміських спортовців з Шікаго позначений зустрічами з різними українськими дружинами нового світу. Спортова кімната Дому СУМА прикрашена прапорцями цих українських клубів. Там теж знаходяться десятки чаштрофеїв, грамот і медаль, які найкраще ілюструють роки 1953-1963. Відзначенню десяти років праці був присвячений окремий бенкет «Крил», 15-го грудня. На ньому відмічено не лише десятиліття «Крил», але і віддана та жертвенна праця тих нечисленних одиниць місцевого суміського активу, які причинилися до існування і розвитку С.К. СУМА «Крила» в Шікаго. Їм, як і всім активним спортовцям суміських «Крил», належить за успішно проведену працю гримке потрійне «Слава»!

К. («Свобода»)

Таємниці Марса

З давніх-давен планета Марс являє собою об'єкт досліджень. У порядку віддалі від Сонця Марс слідує безпосередньо за Землею, маючи середню віддалі від нього 228.000.000 кілометрів. Дякуючи видовженості орбіти Марса, ця віддалі змінюється від 206,5 млн. до 249 мільйонів кілометрів, а зміна його віддалі від Землі ще значніша — від 55,5 млн. до 400 мільйонів кілометрів.

Марс одержує від Сонця багато менше тепла, ніж Земля. Якщо взяти однакові за своїм розміром площі, то на Марсі (поза його атмосферою і при найближчій віддалі від Сонця) на них припадає 52% тепла, одержуваного такими ж площами на Землі. При найбільшій віддалі від Сонця згадана кількість зменшується до 36%.

Повний оборот довкола Сонця Марс відбуває за 687 земних діб. Він значно менший від Землі і має діаметр 6.860 кілометрів. Маса та середня щільність планети дорівнюють відповідно 0,108 і 0,692 маси і щільності Землі.

Дякуючи поєднанню рухів Землі й Марса, останній буває в протиположенні до Сонця приблизно через кожні два роки, ця його позиція найзручніша для переведення спостережень над ним. Через кожні 15-17 років Марс знаходиться одночасно і в протиположенні, і найближче до Землі. Така позиція, при якій Марс підходить до Землі якнайближче, називається великим протиположенням. Останні з них були в 1924, 1939 і 1956 роках, а чергове велике протиположення

буде в 1971 році. Різниця великих протиположень від звичайних заключається в тому, що вони трапляються в серпні або вересні.

Період обертання Марса довкола осі дорівнює 24 годинам 37 хвилинам 22,58 секунди, тобто є трохи більший від земного. Вісь обертання Марса відхилена від нормалі до його орбіти дещо більше, ніж земна, — на 25 ст. 10 хвилин, замість 23-ох ст. 27 хвилин у Землі. Цим пояснюється наявність на Марсі зміни пір року, подібної до земної, лише з тією різницею, що тривалість кожного сезону майже вдвоє довша од відповідного йому на Землі.

Телескопічні спостереження приводять до висновку, що поверхня Марса гладенька й рівна, майже з повною відсутністю макрорельєфу.

І лише біля південного бігуна Марса, правдоподібно, є височини, які названо горами Мітчеля. При допомозі фотометричних вимірів була одержана уява і про мікрорельєф марсіянських материків, укритих пилом із зернами, величина яких не перевищує одної десятої міліметра.

Тиск атмосфери Марса дорівнює в середньому 6-8 сантиметрів живосрібного стовпа, що відповідає приблизно одній десятій земного атмосферного тиску. Червонуватий колір материків Марса пояснюється тим, що в покриваючому їх пилу є окиси заліза. На основі останніх спостережень можна зробити висновок, що, по спектральних, фотометричних і поляризаційних характеристиках,

тим породам, які покривають марсіянські моря й материки, досить близько відповідають червонуваті, дуже роздрібнені вулканічні туфи і деякі інші породи — лімоніт, охра та червонуватий пісчаник. Це дає підставу гадати, що моря й суходоли Марса складаються з однієї і тієї самої породи, але в різних стадіях окиснення.

МОРЯ І АТМОСФЕРА

Про марсіянські моря немає однозгідної думки. Деякі вчені вважають, що вони — це вологіші обшири поверхні, де місцями є якась рослинність. Американський астроном Д. В. Мак-Лафлін висловлює припущення, що моря на Марсі являють собою сукупність величезних вулканічних відкладень. Згідно з його думкою, на цій планеті існують діючі вулкани, які викидають вулканічний попіл, осідаючий у вигляді темних плям на її поверхні. Вулкани розміщуються на вершинах трикутних заток. Форма і розміщення обширів, укритих попелом за Мак-Лафліном, опреділюються напрямками дуючих на Марсі вітрів.

Багаточисленні спостереження марсіянських морів, проведені астрономічною обсерваторією Харківського університету, встановили, що, всупереч думці деяких астрономів, поверхня цих морів не така гладенька, як материків, а більш нерівна й шершава. Виявилось також, що, в загальному, марсіянські моря мають червонуватий колір, але в деяких їх місцях забарвлення змінюється разом із сезонами. Навесні і влітку, коли полуденна висота Сонця збільшується, у відповідних частинах морів починає з'являтися зеленкувате забарвлення, яке восени переходить у

брунатне, а взимку в сірувате. Можливо, що це викликається наявністю якоїсь рослинності.

Який же склад атмосфери Марса? Всі спостереження, переведені досі, свідчать про те, що кисень у ній може утримуватися в дуже незначних кількостях, порядку однієї десятої його вмісту в земній атмосфері. Склад марсіянської атмосфери докладно невідомий, але приблизно його можна представити у слідуючому вигляді: азот — 98,5%, кисень — 0,1%, аргон — близько 1,2% та вуглекислий газ — біля 0,25%.

Водяна пара в атмосфері Марса знаходиться в таких незначних кількостях, що її не вдається виявити. Однак, вона є, про що свідчать так звані полярні шапки, світлі хмари та вечірні й ранішні тумани, які спостерігаються на Марсі. Мала кількість водяної пари в марсіянській атмосфері не є свідченням того, що на Марсі немає у великих кількостях замерзлої води — під ґрунтом. Вміст водяної пари в атмосфері Марса оцінюють у межах від двох сотих до двох тисячних грама над квадратним сантиметром його поверхні.

На Марсі дуже часто бувають ранкові і вечірні тумани, які спостерігач бачить у вигляді світлих плям на ранішньому й вечірньому краях диску планети. Вони рухаються по цьому диску із швидкістю 15-40 кілометрів на годину, і такою, очевидно, є швидкість вітру на висоті кількох кілометрів над поверхнею Марса. Що ж торкається густоти хмар, то, у випадку їх подібності до земних, глибина хмарного покрову не повинна перевищувати 3-10 метрів. На Марсі з'являються і тверді осаді, часто займаючи досить великі обшири. Мож-

ливо, що це осідаючий на поверхні іній.

Коли говорити про марсіянську температуру, то треба сказати, що вона відома далеко краще. На основі виміру світових обсерваторій установлено, що в точці марсіянського рівника, де місцевий соняшний час дорівнює 7 годин 42 хвилини, температура становить мінус 38 ст. Цельсія. До 11.30 вона досягає 0 ст., о 12-ій годині доходить до плюс 3 ст., а о 13.18 має свою максимальну висоту — плюс 7 ст. Потім починається спад температури. О год. 16.24 вона опускається до мінус 18 ст., а о 18-ій годині дорівнює мінус 48 ст. Цельсія.

У 1950 р. С. Гесс склав загальну карту температурної циркуляції на Марсі, яка в

майбутньому потребуватиме ще деяких уточнень. Щільність атмосфери Марса і її тиск повинні зменшуватися з висотою, як і на Землі. Приймаючи прискорення сили тяжіння на марсіянській поверхні рівним 0,38 земного і рахуючи, що атмосфера Марса складається в основному з молекулярного азоту, маючого постійну температуру близько мінус 50 ст. Цельсія, Ж. Вокулер виражував зміну тиску з висотою. Він знайшов, що на кожні 40 кілометрів висоти цей тиск зменшується в 10 разів. На Землі таке ж зменшення відповідає 16-17 кілометрам висоти. Виходячи з цих міркувань, приходимо до висновку, що на висоті 28 кілометрів атмосферний тиск на Землі і на Марсі однаковий. (Закінчення буде)

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Видавництво Університету в Торонті, Наукове Товариство ім. Шевченка і Український Народний Союз з радістю повідомляють про закінчення друку першого тому монументальної Англомовної Енциклопедії Українознавства (UKRAINE: A CONCISE ENCYCLOPAEDIA).

Книгу цю приготувало Наукове Товариство ім. Шевченка під головною редакцією проф. д-ра

Володимира Кубійовича та при співпраці багатьох науковців, згуртованих головню в двох наукових установах — Науковому Товаристві ім. Шевченка та Українській Вільній Академії Наук.

Книжка появилася у В-ві університету Торонта старанням і коштом Українського Народного Союзу. Підготовка цієї монументальної «Книги Буття» Українського Народу та її англомовне оформлення тривало понад 10 років. Ентузіастичну передмову до цієї книги, називаючи її твором «із найкращими традиціями наукової об'єктивності», написав професор Ернест Й. Сіммонс, колишній голова Славістичного Відділу Колумбійського Університету та один з найбільших американських

* Джерзі Ситі. — В жовтні 1963-го року майно Українського Народного Союзу переступило суму 28 мільйонів доларів — повідомив головний касир цієї великої організації, Роман Слободян.

авторитетів у слов'янознавстві. Проф. Сіммонс твердить, що »вже саме існування цього твору не тільки саме по собі додає вимірів до ідентичності України та її народу, як нації, але й поширює обрії знання серйозних дослідників цієї ділянки...«

Книга має 1215 сторінок, з цього 30 сторінок заголовних та вступних завваг і передмови та

86 сторінок показника-індексу.

В тексті є понад 600 ілюстрацій, багато мап і діаграм та статистичних таблиць, як і шість кольорових таблиць та кілька складаних мап. Перший том, крім передмови, вступних інформацій та індексу, включає розділи: загальні інформації, фізичну географію, мову, історію, культуру і літературу.

ОТРИМАНІ КНИЖКИ І ЖУРНАЛИ

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ, суспільно-політичний і науково-літературний місячник, Кн. 11-12, 1963, стор. 216. Видає »Українська Видавнича Спілка« в Лондоні, В. Британія.

КРИЛА, журнал українського юнацтва, ч. 12, 1963, стор. 20 з кольоровими ілюстраціями. Видає Центральна Управа СУМ.

ВІСНИК, суспільно-політичний місячник, ч. 11, 1963, стор. 32. Видає Організація Оборони Чотирьох Свобід України (ООЧСУ) в Нью Йорку, ЗДА.

НАША ЦЕРКВА, церковно-релігійний журнал Апостольського Екзархату для українців в Англії і Валії, ч. 1, 1964, стор. 28. Лондон.

ВІСТІ, орган військово-політичної думки, ч. 112, стор. 36. Видає Краєва Управа Б-ва кол. вояків І УД УНА в Німеччині, Мюнхен.

УКРАЇНСЬКИЙ САМОСТІЙНИК, місячник політики, культури і суспільного життя, ч. 76, 1963, стор. 48. Видає дослідне товариство »Україна та еміграція«, Мюнхен, Німеччина.

НАШЕ ЖИТТЯ, журнал для жінок, ч. 11, 1963, стор. 40. Видає Союз Українок Америки, Філадельфія, ЗДА.

10-ЛІТТЯ (1953-1963), одноднівка, видана з нагоди 10-ліття 9-го Відділу Юнацтва СУМА »Батурин« в Бофало. Видано Осередком СУМА ім. Лесі Українки в Бофало, ЗДА.

ШАШКЕВИЧІЯНА, збірник Заповідника Маркіяна Шашкевича у Вінніперу. Ч. 1, Р. I, 1963. Збірник присвячений життю, творчості й культурі Маркіяна Шашкевича. Появляється в листопаді й червні. Видає Кураторія Заповідника М. Шашкевича, Вінніпер, Канада.

КАТАЛОГ книгарні і Видавництва оо. Василян 286 Lisgar Street, Торонто, Онт., Канада.

ABN CORRESPONDENCE, Bulletin of the Antibolshevik Bloc of Nations. Vol. XIV, No. 5. Published by the Press Bureau of the ABN, Munich 8, Zeppelinstrasse 67, Germany. (Not a German publication — Ed.)

Тарас Шевченко: ТРИЗНА. Переклав Володимир. В-во »Орден«, Лондон, Британія, 1963 р. Стор. 24.

Володимир: СЛОВО ЗОЛОТОЇ ДІЯДЕМИ. В-во »Орден«, Лондон, Британія, 1963. Стор. 24.

Володимир: СВЯЩЕННИЙ ГЕРОЇЗМ, як основа українського національного світогляду. Друге видання. В-во »Орден«, Лондон, Британія, 1964. Стор. 31.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «АВАНГАРДУ»

	річно 4 числа	одне число
ЗДА і Канада	— 2 дол.	0.50 дол.
В. Британія	— 12 шіл.	3 шіл.
Австралія	— 18 шіл.	4/6 шіл.
Німеччина	— 6 НМ	1.50 НМ
Бельгія	— 80 фр.	20 фр.
Франція	— 8 фр.	2 фр.
Австрія	— 40 шіл.	10 шіл.
Південна Америка	— 1.20 дол.	0.30 дол.

В інших країнах відповідно до американського доляра.

Передплату висилати банковими чеками на адресу:

UNION DE LA JEUNESSE UKRAINIENNE

Comité Central

72, Boulevard Charlemagne, Bruxelles 4, BELGIQUE.

.....□□.....

Збірка на фонд Ю СУМ

ФРАНЦІЯ

	Зібрана сума
Осередок	
Париж — 1961 р.	40.00 фр.
— 1962 р.	135.00 фр.
Везін — 1962 р.	100.00 фр.
	275.00 фр.

БРИТАНІЯ — 1963 р.

Манчестер	£ 40.00.0
Брадфорд	16.04.0
Болтон	13.00.0
Кіхлей	10.09.0
Лондон	6.06.6
Гуддерсфілд	6.00.0
Галіфакс	5.19.0
Ноттінггам	5.13.6
Лестер	4.01.1
Гльосоп	1.10.0
	£ 109.3.6

БЕЛЬГІЯ

	Пожертви на Осередок СУМ у Льєжі
Василь Проць	1.000 фр.
Микола Друкарчук	1.000 фр.
Стахій Ігнат	100 фр.
Скаба	100 фр.
	2.200 фр.

КАНАДА

Віндзор, пожертва з коляди
1964 35.00 дол.

Всім жертводавцям висловлюємо щиро подяку за підтримку та зрозуміння виховних проблем нашої молоді.

.....□□.....

ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНКУРС

»АВАНГАРДУ«
(Див. стор. 43)

З Друкарні

»Української Видавничої Спілки« в Лондоні

Printed by the "Ukrainian Publishers, Limited"
200, Liverpool Road, London, N.1.